

FELÂK

﴿ ۱۱۳ ﴾ سُورَةُ الْفَلَقِ

« قُلْ أَعُوذُ » emriyle başlayan bu Felâk Sûresiyle bundan sonraki Nâs Sûresine « وَاو » ın

kesriyle Muavvizeteyn, ve Ihlâs ile beraber üçüne Muavvizat denilir ki sığındırıcı Sûreler demektir.

Resûlullah bir rahatsızlık duyduğu zaman ve her gece yatağına yatacağı sıra bu üç Sûreyi okuyup ellerine

üfliyerek mübarek başına ve yüzünden bed' ile aşağı doğru cesedi saadetlerine mesheder ve bunu üç

kerre yapardı diye sırhata Hazreti Aîşeden rivayet olunmuştur. «Muavvizetey» nin ikisinin de beraber nâzil

olduğunda pek söz yoksa da mekkî mi, medenî mi oldukları ittifak ile tesbit olunamamış, bazıları mekkî ve

bazıları medenî demişlerdir. Râzî medenî demiş, Keşşaf, Beyzâvî, Ebüssüud muhtelefünfiha demişler.

Bahirde: «Hasen, Ata, İkrime, Cabir kavlinde, ve Küreybin İbni Abbastan rivayetinde de Mekkîdir, İbni

Abbastan Ebu Salih ve katâde ve bir cemaat rivayetinde Medenîdir, ve denilmiştir ki sahihi budur, ve

muavvizeteynin sebebi nüzulü Yehudî Lebîd ibni A'samın sihri kıssasıdır» diye kayıt eylemiştir. Lebîdin bu

sihri kıssası ise medenîdir. Böyle iken Nehirde «bu sûre Mekkîdir ve muavvizeteynin sebebi nüzulü Lebîd

kissasıdır» denilmesi zühuldür. Onun için olmalıdır ki Âlûsî sahih olan Medenî olmasıdır, çünkü sebebi

nüzulü Yehudun sihridir. Onlar ise sıhahta vârid olduğu üzere sihri Medîne'de yapmışlardı, Binaenaleyh

Mekkî olmasına

Sh:»6352

sahih diyene iltifat olunmaz» demiştir. İtkanda Mekkî ve Medenî sûrelerin tadadı hakkındaki rivâyetler

miyanında Ebu Ca'feri Nahhasın « **النَّاسِخُ وَالْمَنْسُوحُ** » kitabında ricali sikat isnadı ceyyid ile

Ebû Amr ibni Alâdan, mücahidden, İbni Abbastan rivâyetinde «

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ . ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ . ﴿قُلْ أَعُوذُ
بِرَبِّ النَّاسِ﴾ Medenî Sûreler miyanında, Beyhekînin Delâilünnübüvvesindeki senediyle İkrime

ve Hüseyin ibni ebihasenden rivâyetinde, «

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ . ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ . ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ Mekkîler

miyanında, İbni Dureysin Fazaili Kur'andaki senediyle İbni Abbastan rivâyetinde de «

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ sonra « ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ sonra «

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ Mekkîler miyanında, Ebû Ubeydin Fazaili Kur'anındaki senediyle Ali ibni ebi

Talhadan rivâyetinde Katâdeden rivâyetinde de kezalik Mekkîlerde saymış, ve Ebulhasen ibni Hassadın «

النَّاسِخُ وَالْمَنْسُوخُ» kitabında da yirmi Sûrenin bilittifak Medenî ve on iki sûrenin

muhtelefünfih ve maadasının bilittifak Mekkî olduğu zikredildikten sonra tafsîli için şu kasîde:

يا ساءلى عن كتاب الله مجتهدا و عن ترتب ما
يتلى من السور
و كيف جاء بها المختار من مضر صلى الاله على
المختار من مضر
وما تقدم منها قبل هجرته وما تاخر فى بدر
وفى حضر
ليعلم النسخ و التخصيص مجتهد يؤيد الحكم
بالتاريخ و النظر
تعارض النقل فى ام الكتاب وقد توول الحجر تنبيها
لمعتبر
ام القران وفى ام القرى نزلت ما كان للخمس قبل
الحمد من اثر

و بعد هجرة خير الناس قد نزلت
عشرون من سور
القران فى عشر
فاربع من طوال السبع اولها
وخامس الخمس فى
الانفال ذى العبر
و توبة الله ان عدت فسادسة
و سورة لنبي الله محكمة
والاحزاب ذى الذكر
والفتح والحجرات
ثم الحديد و يتلوها مجادلة
الغرفى غرر
والحشر ثم امتحان
الله للبشر
و سورة الفتح
تذكارا لمذكر
و النصر والفتح
و تنبيها على العمر
و قد تعارضت
الاخبار فى اخر
هذا الذى اتفقت فيه الرواة له

فالرعد مختلف فيها متى نزلت
و اكثر الناس قالوا
الرعد كالقمر
ومثلها سورة الرحمن شاهدها
مما تضمن قول
الجن فى الخبر

Sh:»6353

و سورة للحواريين قد علمت
ثم التغابن و
التطيف ذوا النذر
ولم يكن بعدها
الزلزال فاعتبر
و عوذتان ترد
الباس بالقدر
و ذا الذى اختلفت فيه الرواة له
و ربما استثنيت
اى من السور
وما سوى ذاك مكى تنزله
فلاتكن من خلاف

الناس فى حصر

الا خلاف له حظ

من النظر

فليس كل خلاف جاء معتبرا

Nazmedilmiş olduğunu -ki bunda muavvizetan muhtefünfih olanlardan sayılmış ve evvelâ bu okunan

Sûrelerin nüzul keyfiyeti, ve hicretten evvel mi? Sonra seferde ve hazarda mı? Mes'eleleri Kur'anîyyetin

esasına taallûk etmeyip ancak hukmü tarih ve nazarla teyid edecek bir müctehidin nesih ve tahsîsî bilmesi

için alâkadar olacağı bir mesele olduğu anlatılmış, sonra da nâsın hilâfından darlığa düşmemesi, can

sıklanması, çünkü her vârid olan hilâfın muteber olmadığı, ancak nazar ve istidlâlden hazzı olan hilâfın

nazarı itibara alınması tenbih ve tavsiye olunmuş bulunduğunu- nakleyedikten sonra Süyutî nihayet:

«muavvizetan, muhtar olan Medenîdirler, çünkü bunlar, delâilde Beyhekînin tahrîc ettiği vechile Lebîd ibni

A'samın sihri kıssasında nâzil olmuşlardı» diye Râzî gibi Medenî olmasını ihtiyar eylemiş, Âlûsî de muhtar

demekle iktifa etmeyip « وَهُوَ الصَّحِيحُ » diye hukmeylemiştir.

Râzînin sebebi nüzul olarak nakleylediği rivâyetler şunlardır:

1- Şöyle rivayet olunmuş: Resûlullah Cibril Aleyhisselâm geldi, sana, dedi: Cinden bir ifrit bir keyd

yapmak istiyor, düşeğine vardığında « **اِهْ اَعُوذُ بِرَبِّ** . Bu

ancak Peygamberden bir haberle bilinebilir, Mekkîye de Medenîye de muhtemeldir. 2- Gözden sıyanet için

okunmak üzere indirildiler denilmiş ve Saıyd ibni Müseyyebden şöyle rivâyet olunmuştur: Kureyş «gelin bir

acılık riyazati yapalım da Muhammede göz değdirelim» dediler, öyle yaptılar sonra da geldiler, ne sağlam

bazun, ne kuvvetli sırtın, ne güzel yüzün var? Diye göz

Sh:»6354

değdirmek istediler, Allah Tealâ da muavvizeteyni indirdi **اِهْ** . Buna göre Mekkî demek olur. 3- Yehudî

Lebîd ibni A'samın sihri kıssasıdır ki Razî buna cumhuri müfessirîn kavli demiş ve bunun hakkında Mu'tezile

ile bir münakaşadan da bahseylemiştir. Bu kıssa hakkında en makul rivayet şudur:

Neseî Kitabûlmuharebede murted babında «Ehli kitab sahirleri» hakkında Hennad ibni Serî ihbarıyla

Ebî Muaviyeden, o A'meşten, o Yezid ibni Hayyandan, o Zeyd ibni Erkamdan şöyle rivayet eylemiştir:

Hazreti Peygamber sallallâhü âleyhi ve selleme Yahuddan bir racül sihir yaptı, o yüzden bir kaç günler

müştekî oldu derken Cebrail Aleyhisselâm geldi de «sana, Yehudden bir racül sihir yaptı, senin için filân

kuyuda şöyle şöyle bir takım ukdeler akdeyledi [düğümler döğdü]» dedi. Bunun üzerine Resûlullah

sallallahü âleyhi ve Sellem gönderdi onu çıkardılar, getirildi. Resûlullah da «

كَأَنَّمَا نُشِطَ مِنْ عِقَالٍ» bir ikalden, yani bir diz bağından çözülmüş gibi kalktı, sonra da

bunu o Yehudiye ne andı ne de yüzünü gördü **أه**. Bundan başka Buharîde, Müslimde, İbni Mâcede

Hazreti Âişeden Hişam İbni Urve tarihiyle bir kaç rivâyet vardır ki Mutezile bunları kabul etmek istememiş,

lâkin ehli hadîs sübutunu söylemişler ve bu suretle ve delâili nübüvvetten bir mucizenin vukuunu haber

vermişlerdir. Şu kadar ki bu rivâyetlerde bu kıssa muavvizeteynin sebebi nüzulü olduğu sarih değildir.

Buharînin işaretine göre olsa olsa Sûrei Bekarede Yehudun sihr ile işğaline dair olan «

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكٍ سَلِيمٍ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٌ
وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَىٰ
الْمَلَائِكَةِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ
يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ
بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ

» Âyetinin nüzulüne sebep olduğu söylenebilir. Fakat Süyutînin dediği gibi Beyhekî Delâilde Hazreti Aîşe

hadîsinin mâba'di olmak üzere zikrelediği rivâyette verdiği tafsîl ile muavvizeteynin sebebi

nûzulü

Sh:»6355

bu kıssa olduğunu tahric ve tasrih eylemiştir: İki melek gelip Lebîd İbni A'samın zervan kuyusunda muşt ve muşata ve erkek hurma tal'ının kapçığı içinde tıb yaptığını haber vermekle sabahleyin Resûlullah ashabi ile beraber kuyuya gitti bir adam girip kuyunun kapak taşının altından tal'ının cuffünü çıkardı, içinde

Resûlullahın tarağı ve başının darantısı vardı. Bir de mumdan bir timsâl yapılmış ve ona iğneler saplanmış

ve onda on bir düğümlü bir de veter (yay kirişi) bulunmuştu o vakit Cibril Aleyhisselâm muavvizeteyni

getirdi, Ya Muhammed! « قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ » di bir düğüm çöz, «

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ » di bir düğüm çöz dedi, nihayet Sûrelerin ikisini de bitirdi düğümlerin hepsini

çözdü. İğneleri çıkardıkça bir elem duyuyor ondan sonra da bir rahat buluyordu, Ya Resûlullâh katletsen!;

denildi, Allah bana âfiyet verdi ve Allahın azâbından onun göreceği daha eşeddir buyurdu. Bir rivayette de

denilmiştir ki: sihri yapan Lebîd İbni A'sam ve kızları idi, Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem hastalandı,

bunun üzerine Cibril muavvizeteyn ile nâzil oldu, sihrin mevzûnı, ve yapanını ve ne ile yaptığını haber

verdi, Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem de Hazreti Aliyi ve Zübeyri ve ammarı gönderdi, bunlar kuyunun suyunu çektiler kına suyu gibi olmuştu. Sonra kuyunun kapak taşını kaldırdılar tarak dişlerini çıkardılar, beraber bir de veter vardı ona on bir düğüm düğümlenmiş ve iğneler saplanmıştı, onu alıp Peygambere getirdiler o onlara Muavvizeteyni okumağa başladı., Her âyeti okudukça bir düğüm çözülüyor ve Aleyhissalâtü Vesselâm bir hiffet buluyordu, iki Sûrenin tamamında son ukde de çözüldü. Aleyhissalâtü Vesselâm da bir İkalden sıyrılmış gibi kalktı **اهـ**. Bu iki rivâyetten evvelki rivayet daha doğrudur denilmiş ve işte bu haberlerin sıhhatına kail olan muhaddislerle bir kısım müfessirîn sebebi nüzulün bu olduğunu ve bu suretle bir kuyunun suyunu kına suyu haline getirecek ve başındaki

Sh:»6356

hurma ağacını kurutacak kadar bir tıb ve ilâç ile tessim etmiş ve Resûlullahın beden ve asabında bir rahatsızlığa sebep olmuş olan en gizli ve şiddetli bir sihri meydana çıkararak ibtal eyliyen ve Delâili Nübüvveten olan ilâhî bir mucize zâhir olup risalet kuvvet ve ismetinin tecellî etmiş bulunduğunu ve böyle gizli bir surette hücum eden sihre karşı galebe eden mucizenin Hazreti Musaya karşı açıktan meydan okuyan seharei Fir'avne karşı Asayı Musanın galebesi mucizesinden daha belîğ ve müessir bulunduğu

kanaatiyle bu Sûrenin Medenî olması rivayetini tercih ve ihtiyar eylemişlerdir. Ancak şundan gaflet edilmemek lâzım gelir ki bu rivâyetlerin hepsinin sıhhati kabul edildiği takdirde bile Resûlullâha velev bir ân için olsun bir sihir yapılmış olduğuna mutlaka itikadın vucubunu ifade edecek kuvveti hâiz değildirlere. Zira esas itibariyle haberi ahad hududunu geçmiş değildirlere. Haberi âhadın sıhhati ise itikadın cevazını ifade etse bile vucubunu ifade eylemez. Halbuki bunda itikadın vucubu şöyle dursun Kur'anın nassına muhalif olduğundan dolayı câiz bile olamayacağına dahi kail olanlar vardır. Netekim İmamı Matürîdîden nakledildiğine göre Ebu Bekri Esam burada merviy olan sihir hadîsi metrûktur, çünkü bundan kâfirlerin Aleyhissalâtü Vesselâma meshur demelerinin sıdkı lâzım gelecektir. Bu ise Kur'anı Azîmüşşanın nassına muhaliftir, demiş ve Mutezile bu fikirde ısrar etmiş ve sihirden teessürün mansıbı nübüvete yakışmayacağını söylemişlerdir. Gerçi Resûlullaha sihir yapıldı da defi ve ibtal edildi demekle ona meshurdur demek arasında büyük fark vardır. Meshurdur demek, sihre mağlûb olmuştur demek olur. Bu rivâyetler mağlûb olduğunu değil, bil'akis mucize olarak galebesini haber vermekte ve bu haysiyetle Kur'anın nassını tahkik ve teyid eylemektedir. Ve hasbelbeşeriyye Resûlullahın şahsı saadetine, Uhudde sinni şeriflerinin şehid olması, Hayberde tesmime

kalkışılması gibi herhangi bir sebeble bir zarar ve elem veya maraz, veya mevt ve katıl gibi bir âfet âriz

olabilmek ve hattâ ahvali âdiyede bir hayal, veya bir zühül ve nisyan veya yapmak istediği bir filî

yapamamak gibi bir hâdisei nefsiyyeye maruz olmak akıl ve kalbinin selâmetine ve aldığı vahyin kuvvetine

mâni olmayacağı gibi sonra hıfz-u inayeti ilâhiyye ile bunlar tashih ve izale olunmak mensıbı nübüvvet ve

«وَاللَّهُ يَعَصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ط» vâdine münafi olmayacağı da unutulmamak lâzım gelir.

Onun için İmamı Mazirî şöyle demiştir: Ehli bid'at bu hadîsi nübüvvet mansıbına hat ve teşkik olur diye inkâr

etmişlerse de öyle değildir. Çünkü Allah Tealâ onu Risalete müteallık ümurda masum kılmış, amma Dünya

ümurundan meb'us olmadığı bazı ümurda ve beşeriyyete âriz olabilecek bazı hususta müteessir olabilmesi

de baîd değildir **أه**. Kazı İyaz da Şifai Şerifte «Hazrei Aîşe hadîsinin rivayetlerinde sihir Hazreti

Peygamberin aklına, kalbine, itikadına değil, ancak cesedi şerifine ve cevrihinin zâhirine dokunmuş

olduğu, ve yapacak gibi tehayyül edip de yapmamış olduğu şey de yine rivâyetin birisinde musarrah

olduğu üzere ehline yaklaşacağını zannedip de yaklaşamamasından ibaret bir tutukluktan başka birşey

olmadığı beyan olunarak vârid olmuştur» diye tazvih eylemiştir. Filvakı Hazreti Peygamberin beşerî

haysiyetten olan her hangi bir elem ve ârizasını nübüvvet ve risâleti haysiyetinden olan ismet ve

kuvvetine sirayet edermiş gibi tevehhüm etmek hiç de doğru değildir. İşte ehli hadîsten olan ulemanın

bilhassa bu noktayı tebarüz ettirmek ve bu haberlerde müessir bir sihre karşı bir mucizeye delâlet

bulduğunu tavrîh eylemek için bu rivâyetleri yekdiğeriyle telif ederek sıhhatini kabulde bir mâni

görmemişlerdir. Bununla beraber bu mes'eleyi bir Ehli sünnet ve Ehli bid'at ve i'tizal mes'elesi gibi tasvir

etmek de sihri haddinden fazla büyütmek gibi bir ifrattan

Sh:»6358

hâlî olmaz. Halbuki sihri ve şerr-ü zararını inkâra kalkışmak doğru olmadığı gibi onu haddinden fazla ızam

etmek de doğru değildir. Sihir bir hud'a ve şeytanetten hâlî olmamakla beraber ruhanî veya cismanî olarak

sinaî ve talimî bazı hakikatlerle memzuc da olabilir. Ve her ne olsa «

« وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ » dir «
« إِنَّ اللَّهَ سَيَبْطِلُهُ » dir, « وَلَا يَفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى » dur. Peygambere

sâhir veya nübüvveti cihetinden meshur diyenin küfründe de şübhe yoktur. Burada üç mes'ele vardır:

Evvelâ sihrin vukuu; sâlisen bu Sürelerin sebebi nüzulü olup olmaması mes'eleleridir. Sihrin mahiyyeti her

ne olursa olsun vukuunu ve onunla iştilal edenlerin bulunageldiğini inkâr etmek onun küfür ve fitne

olduğunu inkâr etmek gibi hem Kur'anın sarahatine karşı küfür hem de tarihe karşı cehalet olur.

Peygambere bir sihir yapıldığına ve onun hasbelbeşeriyye ondan biraz müteessir ve müteelim olduğuna

itikad etmek câiz olabilirse de vâcib değildir, bu Sûrelerin mazmununda sâhirlere de şerrinden Allaha

istiâze mânası açık olduğu da katıyetle sâbit değildir, bu sûreler ondan daha yüksek ve daha şümullü

kıymeti hâizdir. Balâdeki nakıllardan anlaşıldığı üzere Beyhekînin dahi Mekkî ve Medenî rivâyetleri

kaydetmiş olmasına nazaran en doğrusu nüzul ve esbabı nüzulü muhtelifünfiha olduğunu söylemektir. Ve

şu halde Süyutînin Medenî olması muhtardır diye tercihi, Âlûsînin « هُوَ الصَّحِيحُ » diye tercihinden

daha muvafık olur.

Burada İbni Mes'ud Hazretlerinin cemi Kur'ana kadar bu iki Sûrenin Kur'andan olduğuna vakıf

bulunmadığına dair de bir rivâyet vardır. Bu ise iki sebepten neş'et edebilir. Ya bu sûrelerin nüzulü son

zamanlarda olmasından, yahud Mekkede iken hadîsi kudsî kabilinden iken Kur'an olmak üzere tesbîti

dair vahiy muahheren vârid olması hasebiyle müşarünileyhin ona vakıf olmamış

bulunmasından olabilir. İki takdirde de Kur'aniyyetleri, Medenî olması lâzım gelir ki bunu da Medenî olduğuna dâir esbabı tercihten olarak zikretmek muvafık olur. Bu Sûrelerin sebebi nüzulü Peygamberin vefatına yakın Yemende Esvedi Ansî, Yemamede Müseylimetülkezzab gibi nübüvvet iddiasıyla kıyam etmek istiyen deccalların şerr-ü fitneleri olmak da pek melhuzdur ki balâda zikrolunan birinci rivâyetin mânası da bu olsa gerektir. Bunların yaptıkları da nâsın akıdelerini bozmak için ukdelere üfürenlerin şerri cümlesinden ve en büyük sihirlerden olduğunda da şübhe yoktur, hem onlar dünyaya felakı subuh gibi parlamış olan nuri islâmı karartmak için saldırmak istiyen gasık kabîlindedir. Bu suretle bu Sûrelerin sona dercedilmiş olması da pek münasibdir. Allahu a'lem.

Söz uzamış olmakla beraber sihirden bahsedilmiş olmak münasebetiyle şunu da söyleyelim ki: Sûrei Bekarede Yehudun kitabullah olan Tevratı arkalarına atıp da iki nevi sihrin arkasına düştükleri, bunlardan birisi Süleyman Aleyhisselâmın mülk-ü, saltanatı hakkında Şeytanların küfr ile uydurup takib ettikleri siyasiyata müteallık sihir; birisi de Babilîlerin Harut ve Marut efsaneleri diye anılmakta bulunan ve aşk-u alâkaya dair olarak karı ile koca beynini ayıracak kadar küfr ve fitneyi tezammun eden sihir olduğu « **وَآتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكٍ سَلِيمٍ** » âyetinde geçmiş ve orada sihrin sekize kadar sayılan envaından da bahsolunmuştu. Onları tekrara hacet olmamakla beraber sihir

kelimesinin lûğavî ve Ürfî mânalarına dair bir hulâsa daha yapmadan geçmek de muvafık olmayacaktır.

Nihayede der ki: Arabın kelâmında sihir, « صَرَفُ الشَّيْءِ عَن وَجْهِهِ » bir şeyi vechinden

sarf ve tahvil eylemektir **اه**. Kamusta: sînin fethiyle sehr, akciğer ve zammiyle suhr, yüreğe denilir, sînin

kesriyle ism olarak sihr « كُلُّ مَا لَطْفَ وَدَقَّ مَأْخَذُهُ » tutumu lâtif ve ince olan her hangi

bir şeye ve fi'le

Sh:»6360

denir, masdar olarak da hud'a yapmağa, ve cadılık ve gözbağcılık etmeğe denilir **اه**.

Râgıb der ki: Sahr, hulkumun ucu ve riedir, sihrin de bundan müştak olduğu, yani çigere işletmek

mânasından mehuz olduğu söylenmiştir, ve sihir birkaç manaya itlak olunur:

BİRİNCİSİ: hakikatı olmayın tahyîlât ve hud'aya denilir ki: el çabukluğuyla yaptığını gözlerden kaçirtmak

suretiyle «şa'bezeci» hokkabazların yaptıkları, ve yaldızlı sözlerle kulakları avutarak nemmamların,

koğucuların yaptıkları bu kabîldendir «

﴿سَحَرُوا أَعْيْنَ النَّاسِ﴾ • ﴿يُخِيلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ﴾ buyurulması

bu mâna üzerinedir, kâfirler Musa Aleyhisselâma bu nazarla baktıklarından dolayı «

يَا أَيُّهَا السَّاحِرُ» demişlerdi.

İKİNCİSİ: Şeytana bir nevi tekarrüb ile onun muavanesini celbeylemektir ki «

هَلْ أَنْبَأَكُمْ عَلَى مَنْ تَنْزَلُ الشَّيَاطِينُ تَنْزَلُ عَلَى كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ
« وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ»

buyurulması da bunun üzerinedir.

ÜÇÜNCÜSÜ: (eğtâmın) avammın zâhib olduklarıdır ki: kuvvetinden suver ve tabayı tağyir eder, Meselâ

اهـ . insanı eşek yapar diye zu'm ettikleri fi'l'in ismidir. «Muhassılîn» indinde ise onun hakikati yoktur

Râgıbın bu son sözünü sade Mutezile kavli imiş gibi telâkkı edenler olmuş ise de öyle değildir. Kamus

sahibi de Besairde bunu şöyle ifade etmiştir: Feth ile sahr, hulkumun ucuna ve akciğere denir, bedenden

ona muhazî olan uzve de mecazen itlak edilir. Kesr ile sihr ki Türkçemizde büyü, ve cadılık dahi tâbir olunur

-fil'asıl bir adamın sahrine, yani akciğerine vurup onu müteğayyir ve sersem eylemek mânasına masdar

olup sonra cadılıkta kullanılmıştır ki üç türüdür:

BİRİSİ: sırf hida' ve tahyilâttır ki hakikati yoktur, şa'bede ve gözbağcılık tâbir olunur, hiffeti yed ve

sür'atten neşet eder.

Sh:»6361

İKİNCİSİ: Şeytanlara tekarrüb ederek bazı mertebe muavenetlerini isticlâb ile olur.

ÜÇÜNCÜSÜ: küfrü irtikâb ile efsun ederek suver ve tebayii gûya tağyir ederler, meselâ bazı adamı gûya

eşek yaparlar, bu dahi gerçi müessirdir lâkin hakikatı yoktur, meshur olan kişi kendisini eşek olmuş

kıyasiyle öyle şive yapar, herhalde sihrin vukuu vardır **اهـ**. Bütün bunlarda ince bir hîle ve hud'a mânası

bulunmakla beraber hakikati yoktur demek büsbütün yalandan ibarettir demek de olmayıp maddî veya

ruhanî olarak gizli bir takım sebebler istimâli ile tahrifi hakikat edilerek yapılan ve mahiyetinde mutlaka bir

şeytanet ve hud'a mânası bulunan ve bu suretle bir takım kimseleri manyatize ederek (yâni mıknatıslar gibi

cezb-ü teshir eyliyerek) iradesine râim eyliyen habîs bir san'at diye de târif olunabilir. Netekim Ebûlbeka

külliyatında bunların hepsine şâmil olmak üzere sihrin urfî mânasını şöyle târif eylemiştir, kesr ve sükûn ile

sihr, nûfusi habîsenin bir takım efal ve ahvâle uğraşmasıdır ki o fiillerde bazı harikul'ade ümur terettüb

eyler, Maamafih muarezası müteazzir olmaz. Ve Ezherînin Ferra' ve sâireden nakline göre asli lûgatte sihr,

sarfır, ya'ni çekip çevirmek, birşeyi yönetimden çıkararak tağyir ve tahvil eylemektir. Ve hiyel ve sanayi

erbabının alât ve edevât ianesiyle yaptıkları fiillere ve el çabukluğuyla yapılanlara sihr itlak edilmesi de

birşeyi cihetinden sarf ve tahvil etmek mânsı bulunmak itibariyle hakikati lûğaviyyedir. Sihri kelâmî de,

kelâmın garabeti ve kalblerde müessir olan letafetidir ki onları sihir gibi bir halden bir hale tahvil eyler, «

إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا» hadîsinin mânası da (Kamusun beyanı üzere) Allahü a'lem şudur:

İnsanı medheder, onda sadık olur, dinleyenlerin kalblerini ona çevirir, aynî zamanda zem de eder, onda da

sadık olur, ona da kalblerini çevirir **أهـ**. Nihayede bu hadîsi şöyle izzah eylemiştir: «Yani beyanın bazısı

vardır ki hak olmasa

Sh:»6362

bile sâmiînin kalblerini çevirir, bir de denilmiştir ki bunun mânası: bazı beyan vardır ki onunla sâhirin sihr ile

kazandığı günah gibi günah kazanılır, buna göre hadîs zem siyakındadır. Medh siyakında olması da

câizdir. Çünkü onunla kalbler istimale olunur, darginlar hoşnud edilir, sertler yumuşatılır, indirilir. Sihir de

kelâmı Arabda « **صَفْرُ الشَّيْءِ عَنْ وَجْهِهِ** » dir **اهـ**. Râgıb da bunun hakkında şöyle der:

Sihirden bazan hüsnü tesavvur olunur. Netekim « **إِنَّ مِنَ الْبَيَّانِ لَسِحْرًا** » denilmiştir.

Bazan da filinin inceliği tesavvur olunur, Netekim etibba «tabiat sahiridir» derler **اهـ**. Bunlardan

anlaşıyor ki sade hüsn-ü letafet ve incelik itibariyle sihir itlakı mecazdır. Aslında sarf ve tağyir ile sirrî bir

hud'a ve şeytanet mânası vardır, ürfî mânası olan büyücülüğe, cadılığa itlakı da bu itibar ile ve habâseti

haysiyetiledir. Tarifinde «muarazası müteazzir olmaz» diye kaydlanması da mûcizeden farkını göstermek

içindir. Arabcada sihre bir de tıb tâbir olunduğu ve sihir yapılarına matlub denildiği de anlaşılıyor ki bu bizim

lisanımızda da vardır, fulâna büyü yapılmış, yahud o, büyülü imiş mânasına ona ilâç yapılmış, o ilâçlı imiş

denilmek de şayidir. Kamus şarihi sihre tıb itlakının yılan sokana selîm, sahraya mefaze tâbir edilmek gibi

ifakata tefe'ül için olduğunu söylemiştir. Maamafih bunun tababette edviye istimaliyle yapılan hazakat ve

meharet kabîlinden bir tesir mülâhazasıyle itlak edilmiş olması da pek melhuzdur.

Sh:»6363

Hasılı, lisanımızda, büyü, ilâç, avsun, cadılık, nirenk, fûsun ve efsun gibi tâbirlerle yadolan sihir

frenkcede de magie, ve sorcellerie tâbirleriyle yadolunduğu anlaşılıyor. Bu münasebetle burada onların fikirleri de hulâsaten kaydedilmek fâidesiz olmayacaktır zannederim: Lârosta diyor ki: mage: Midyalılarda ve Fürste rühban sınıfı âzası, Yunanlılarda ve Romalılarda; müneccim, efsuncu, sâhir: magiciene: sihir san'atı yapan sihirbaz mecazen: hayretengiz ve anlaşılmaz şeyler yapan şahıs: artistler büyük sehardırlar denilir. Magie (ya'ni sihir): acayip bir takım ameller vasitasıyla, kavanini tabiiyye hilâfına bazı âsâr istihsali iddia olunan sanattır: Magie: (sihir) eski

Sh:»6364

Mısırlılarda çok mergub idi. Magie norie kara sihir: Şeytanları celb için yapılan idi. Magie blanche beyaz zehir: Zâhiren fevkalâde, hakikatta ise esbabı tabiiyyeye medyun bazı âsar husule getirmek sanatıdır. Mecazen: şayanı hayret eser, iğfal ve idlâl kuvvet ma'nalarına gelir. Netekim üslûb sihri denilir. -Maglar, Zerdüşî dîninin rüesası bilhassa nücum, ahkâmı nücum ve diğer fevkattabiâ kuvvet isnad olunan tılsimat gibi fenlerle yetiştirildi ki magie kelimesinde halâ onların hatıraları saklanır. İradesine kuvayı ulviyyeyi münkad etmek, onları celbeyleyip muavenetleriyle bir takım zuhurat husule getirmek; şirinlik yapmak, cezb ve teshir etmek, şifayı âcil vermek gibi ilah... Acaib ve harikulade eserler isnad olununan bu iddiaî san'at,

erkenden Yunanlılara idhal olunmuştu, lâkin bâtil akîde ile dessaylığın semeresi olarak her asırda ve cahil halkın hepsinde bulunur. Kuruni vüstada sihr ile lekelenerek itham olunan her ferd şiddetle yakılırdı. Bugün sihirbazlık, ve cadılık, sorcellerie medeniyetin terakkisi önünde hemen hemen tamamıyla gaybolmuş gibidir. Sorcellerie demek sorcier mesleki ve ameli demektir ki kuruni vüstada bu bir cinayet gibi mülâhaza olunurdu. Sorsiyeye, ya'ni cadı o şahıstır ki halk onun sihr ile fenalık yapmak için vakit vakit Şeytan ile hali ictimada bulunduğunu zu'mederlerdi. Bu zu'm halâ gayri medenî halkda tamamen gaybolmamıştır. Mecaz olarak: pek meharetli şahsa denir, ihtiyar fena kariya da «koca cadı karı» denilir **اه**.

Görülüyor ki bunlarda kelime iştikakından katınazarla hakikat ve mecaz mana ve mahiyet itibariyle bizimkilerin beyanatından pek farklı değildir, ve oldukça bir tarih de yapmış, bir ucunu Mısırda, bir ucunu da Midyalılarla eski Fürse dayamıştır. Midyalılar Elcezîrede olmak, Babil de orada bulunmak itibariyle bunun Babilde Harut ve Marut hikâyeleriyle alâkadar olan sihir demek olacağını da anlamak

Sh:»6365

iktıza eder. Mage lâfzı Lâtince «Magus» lâfzından diye gösterildiğine göre bu bizim Mecus dediğimiz olmuş

oluyor. Şu halde Fransızların sihir manasına kullandıkları «Magie» tabirinin asıl lûğavî manası mecusîlik, yani mecusî işi, mecusluk san'atı demek olduğu anlaşılır. Sonra, sihrin zâhiren fevkalâde görünen, hakikatte ise esbabı tabiiyyeye müstenid bulunan ve beyaz sihir tabir olunan bir kısımdan bahsediliyor ki bundan da sihrin bazı hakikatler karıştırılarak yapılan ve fakat o hakikat gösterilmediği için harikulade zannedilen bir kısmı bulunduğu da söylenmiş oluyor. Filvakı sahirler böyle cismanî ve ruhanî bir takım esbabı tabiiyye istimal ederek zâhiren fevkattabîa, harikulade görünen bir takım asârı garîbe izhar eder ve böylelikle Peygamberlerin mucizelerine ve Evliyanın kerametlerine rekabet etmek de isterler. Ve bundan dolaydır ki sihir, talim ve teallümü kabil bir hüner ve san'at kabîlinden olarak telâkkı olunur. Halbuki fevkattabîa olan mucize ve keramet kesb ile değil, ancak mevhibei İlâhiyye olarak kabil olur. Bununla beraber Şu da inkâr olunamaz ki esbab ve hâdisatı tabiiyye denilenler içinde kanunları iyzah olunabilen ve fennî olarak san'at halinde muttariden tatbikı kabil olduğundan dolayı adî ve tabiî sayılanlar olduğu gibi kanunları iyzah edilemiyerek amperik surette tatbîk edilebilen ve illiyeti mechul olarak tesadûf edilegelen nâdir, ve gayrinâdir, nice hâdiseler ve garîbeler bulunduğu da günden güne tezayüd edip duran keşfiyyat ve müşahedelerle görülüp duruyor. Bu noktalar iyi mülâhaza edilince Şu da anlaşılır ki medeniyetin terakkîsi karşısında sihrin gaybolduğunu zannetmek de doğru değildir, bilâkis fûnunun ve vesaiti medeniyyenin terakkîsi içinde sihrin tebdili Őekl ile tenâsuh ederek türlü namlar ve Őekillerle daha ziyade

tevessu etmekte olduğunu itiraf etmek icab eder. Sâhirlerin ervah ve nüfusi âliyeyi celbetmek iddiaları

yalan olduğunda

Sh:»6366

şübhe yok ise de ervahi habîse ve nüfusi sâfileyi celb ve teshir edebildikleri ve bu suretle nüfusi âliyeyi de
izrara çalıştıkları muhakkaktır. Ve bundan dolayı sihir en şenî küfürler ve şeytanetlerle mütelâzimidir. Her
zaman beşeriyet onun şerrinden Allaha sığınmak ihtiyacındadır.

Bu Sûrenin âyetleri - beştir.

Fasılası - ق ، ب ، د harfleridir. « ب » ortada yalnız olarak tam manasiyle bir fasıla harfidir.

Münasebeti, İhlâsın nihayetinde beyan olunduğu üzere doğumdan, küfüvden münezzehten olan eksiksiz
samediyetin hükmüyle doğum, hudus cereyan eden ve binaenaleyh yekdiğerine karşı mertebe mertebe
şerri ihtiva eyliyen eksikli mahlûk ve fânî fitretin hükmünü son bir tavzih olmasıdır, ya'ni Allahı ihlâs ile tanı,

ona şöyle iltica et:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿١﴾ قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿٢﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٣﴾ وَمِنْ
شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّٰثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٥﴾
﴿٦﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ﴿٧﴾

Meali Şerifi

Di ki: Sığınırım Rabbına o Felakın 1 Şerrinden Mâhalakın 2 Ve şerrinden bir Gâsıkın daldığı zaman 3 Ve

o, ukdelere üfliyen neffasların şerrinden 4 Ve şerrinden bir hâdisin hased ettiği zaman 5

Sh:»6367

1. ﴿قُلْ﴾ Di -şayanı dikkattir ki: böyle «di», «söyle» diye emrolunduğu zaman bundan zâhir olan,

memurun bu emri değil, bununla söylenmesi emrolunan sözü söylemesi matlûb olur, onun için

Peygamberin de bu sûreleri okurken « قُلْ » demeyip «

﴿أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ ، ﴿أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ ، ﴿هُوَ اللَّهُ﴾

﴿أَحَدٌ﴾ » diye başlaması iktiza etmezmiydi? Diye bir suâl hatıra gelir. Bundan dolayı «

﴿قُلْ﴾ de mutlaka « قُلْ » denilmek vacib, Tebbet de « قُلْ »

denilmemek vacib olduğunda ittîfak bulunmakla beraber, ihlâsta ve Muavvizeteynde, kul denilmiyerek

okunmasını tecviz edenler olmuşsa da mücerred duâ niyetiyle söylendiği zaman bu caiz olsa bile Kur'an

olarak okunduğu zaman aynen okunmalıdır, çünkü mushaflarda öyle tesbit edilmiş, öyle vârid olmuştur.

İmam Ebu Mensuri Matürîdî te'vilâta demiştir ki: «Zîra bununla memur olan yalnız muhatabdan ibaret değil,

onun gibi mükellef olan herkestir» onun için dehirler geçtikçe kalmak, bütün İbadullaha emir ve tavsiye

olunmak üzere aynen tesbit edilmiştir, bir de denilmiştir ki: bununla memur okuyanın kendisidir. Allah Tealâ

bu suretle şunu bildirmiştir ki bu mazmunun makamında herkes kendisine bunu söylemeyi emretsin, bunu

birakmasın, hasılı İhlâsın başında da işaret ettiğimiz vechile bu sûreler: « قُلْ ، قُلْ » diye emir ile

emrolünmüş gibi bir telkiyn ile okunur. Ya'ni kendine ve herkese şöyle dua etmesi söyle: ﴿أَعُوذُ﴾

sığınırım- Avz, meaz, ıyaz, istia'ze bir fenalıktan korunmak için gayre iltica etmek, himayesini istemektir, ki

sığınana âiz veya müste'îz, sığınılana müsteazzünbih; kaçılan fenalığa müsteazünminh, sığınış tarzına,

vesîlesine avze, sığındırıp koruyana muîz, korunana muaz denilir. Ya'ni hifz-u himayesini istiyerek iltica

eder korunurum ﴿رَبِّ الْفَلَقِ﴾ Rabbina o felakın -

Sh:»6368

Şafak vezninde felâk, bir çok manalara gelen acîb mazmunlu derin bir kelimedir, iştikakına nazaran en esaslı manası yarmak mefhumunu mütezammın olmak hasebiyle tıbkı fitret kelimesini andırır. Aslında lâmin sükûniyle halk vezninde: yarmak, birdenbire çatlatıp ayırmak veya pürtletmek demek olan felk masdarından mefluk manasına sıfatı müşebbehe olduğuna göre infilak ettirilmiş, çatlatılıp yarılarak belirdilmiş demek olacağından ilk nazarda yarık, yahud çatlak manasına lâmin fethiyle değil, tıpkı meşuk manasına şakk gibi masdarında olduğu vechile lâmin sükûniyle felk kullanılır. Cem'inde de şukuk gibi füluk deniliyor, meselâ ayağında yarık, çatlak var denecek yerde «

فِي رِجْلِهِ فَلَقٌ أَيْ شَقٌّ، وَفُلُوقٌ أَيْ شُقُوقٌ» deniliyor ki, bu fark, ferc lâfzı ile

ferec lâfzı arasındaki farka benzer. Ya'ni feth ile felak, sade çatlağın, çatlayışın kendisinden ibaret değil,

daha ziyade ondan belirip inkişaf ederek husule gelen neticenin vasfı demek olur. Meselâ bir çekirdeği

çatlatmak bir felk, çatlaması bir infilâk, bir infitar, o çatlayış bir fitret, onda iki taraflı husule gelen hey'et bir

çatlak bir felk ile şaktır. Onun bir tarafı bir filk bir şıktır, o çatlağın iki şıkkı arasından netice olarak pürtleyip

beliren, inkişaf ve inbisat eden tomurcuk, yaprak, veya su veya ışık, parlıtı, açıklık veya her hangi bir

mahlûk, (feth ile) felak demektir. Bu mana iledir ki «

انَّ اللّٰهَ فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجِ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذَلِكُمْ اللّٰهُ فَانِّ تُوَفَّكُونَ فَالِقَ الْاَصْبَاحِ

buyurulmuştur. « رَبِّ الْفَلَقِ » vasfından da zâhir olan budur. O felakın fâlikı: yarıp yaratıcısı, ölüden

diri, diriden ölü çıkarıcı ve zulmeti yarıp sabahı açıcı ve bu suretle yokluktan çıkarılarak doğup doğuran

halkı birbirinden üreterek terbiye ede ede, hacetlerini vere vere kabiliyyetlerine göre yetiştirip sonlarına

irdiren kendisi ehad, samed, lemyelid ve lemyûled ve lem yekûnlehû küfüven ehad olan hâlık ve mürebbsi

demek

Sh:»6369

olur. Bir de falk maddesinde yarmâk, yarılmak manasından başka bir sūr'at ve şayanı teaccub bir bedâat,

ve bir tazyık ve şiddet manası dahi bulunur, onun için hızından nâsi teaccübe düşürecek derecede ifrat ve

sūr'atle koşmağa tefelluk denildiği gibi, acîb ve bedi' birşey ihtira etmeğe iflak veya iftilak ve acîb

mazmunlar, bedî ve nâdir manalar bulan yüksek şâire müflık, ve emri acîbe filk ve felik ve dahiye ve

beliyyeye felika ve müflika denilir. İŖte bu manalarla alâkadar bulunan bu felk maddesinden felak lâfzının

lûgatte isim olarak bervechiâtî bir çok manaları beyan olunuyor. 1- ademden yarılıp çıkan halk, ya'ni

alel'umum mahlûkat ve bahusus dağlardan pınarlar, buluttan yağmurlar, arzdan tohumdan nebatat,

sulblerden zürriyyet, rahimlerden evlâd gibi bir asıldan ayrılıp çıkan mahlûkat, ve mevalîd, bu manada felak

mahluk ve meftur müradifî gibi olarak iki manasiyle samede mukabil ve onunla mütezâyif olur. Ya'ni

samedin eksiksizliğine mukabil bu eksikli ve ona muhtac olur. « رَبِّ الْفَلَقِ » izafetinde de bunu bir

beyan vardır.

2- Urfte bilhassa sabaha, yahud amudi subuhtan münŖakk, ya'ni amud Ŗeklinde mümtedd olan aydınlığa

veya sabah yeri ağarıp açılmaktan ibaret olan ferce denilir. Bu bizim Türkçemizde Tan dediğimizin aynı

demektir, Tanlamak: teaccüb etmek, bir Ŗeyin birdenbire Ŗuura çarpan letafet veya Ŗiddetinden acı veya

tatlı bir intiba' ile belirleyip hayran olmak manasına geldiğine göre bunda da felk gibi bir acîblik manası

vardır ki Ŗafak atmak tâbiriyle ifade olunur. Bu manaca felak mukabilinde zulmet demek olan gasak

zikrolunur.

3- İki tepe beyninde vakı alçak, oturaklı düz yere denir ve ceminde fülkan gelir.

4- Zindanda mücrimlerin ayaklarına vurulan ve miktara dahi tabir olunan tomruğa ıtlak edilir ki bizim

falaka tabirimiz bunun müfredidir.

Sh:»6370

5- Çanak dibinde kalan süt bakıyyesine denir.

6- Ekşiyip kesilmiş süte denilir.

7- Cehennemde veya Cehennemde bir kuyunun ismi olduğu da menkuldur.

Râgıb der ki: « وَقَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا » subuhtur, « قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ »

kavlinde zikrolunan enhar, da denildi. Allah Tealânın Hazreti Musaya bildirip onunla denizi yardığı

kelimedir, de denildi اه .

İbni Cerir, birincisi Cehennemde bir sığın, veya Cehennemde bir kuyu, veya Cehennem, ikincisi subuh,

üçüncüsü halk olmak üzere İbni Abbastan ve saireden üç rivayet kaydettikten sonra der ki: Allah Tealâ

Resulüne « **أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ** » demekle emreylemiştir, kelâmı Arabda felak ise felakı subuhtur.

« **هُوَ أَبَيْنُ مِنْ فَلَقِ الصُّبْحِ وَمِنْ فَرَقِ الصُّبْحِ** » denilir ve caiz ki

Cehennemde felak isminde bir zindan da vardır. Böyle olunca da Allah Tealâ « **رَبِّ الْفَلَقِ** »

kavliyle felak denilenin sade bazısını irâde buyurduğuna bir delâlet vazı' eylemediği ve Allah Tealâ şanıhu

yarattığı herşeyin Rabbi olduğu için bununla ismi felak olan herşey murad olunmak vacib olur **اهـ**.

Bundan dolayı bir çok müfessirîn eâmm manası olan halk ile tefsirini tercih eylemişler, İbni Münzir ile İbni

Ebî Hâtim de bunu İbni Abbastan rivâyet etmişlerdir. İbni Sînâ dahi felak vücud nuriyle yarılmış olan adem

zulmetidir demekle bu mana üzere yürümüşür. Maamafih Câbir İbni Abdullah ve İbni Zeyd ve Mücahid ve

katâde ve İbni Cübeyrden rivâyet olunduğu üzere Müfessirîn pek çoğu Urfe en şâyi olan sabah manasıyle

tefsîr zâhir görmüşlerdir, buna göre Rabbilfelak sabahın Rabbi, ya'ni Tanın Tanrısı demek gibi olur. Bu

surette felak, zulmet akıbında nur, darlıktan sonra genişlik, kapanıklıktan sonra açılış manalarını müşîr

olmak hasebiyle iyâzın, ya'ni sığınmanın ona muzaf olan Rab ismine tealluk ettirilmesinde buna sığınanın

sakındığı şerden kurtarılıp korunacağını iş'ar

Sh:»6371

eyliyen bir va'di kerim ve parlak bir kudret misâlini hatırlatarak ümid ve recasını takviye, ve hukmi Rububiyete itaatle ona iltica ve dehalette ziyade cidd-ü itinaya tergib vardır. Bir de denilmiştir ki bilhassa felakın zikri onun kıyamet gününden bir nümune olması hasebiyledir, o halde evler kabirler gibi, uykular ölümün kardeşi, sabahlayın evlerinden çıkanların kimi neş'e ve sürur içinde ve kimi borc ve ihtiyac ile alacaklıların tazyığı veyahud kulların başına gelmekte bulunan sair ahvâl ile gumum ve sürur içinde bulunması itibariyle ba's ve mead halini en ziyade andıran bir misâl olur. Kazî tefsirinde der ki: burada « رب » ismi sair esmâdan, ya'ni felaka izafeti caiz olan diğer esmâi ilâhiyyenin hepsinden ziyade mevkiindedir. Çünkü mazarretlerden kurtarmak terbiyedir **أه**. Bu beyan, felakın tāmimi manasına göre zâhirdir. Çünkü müsteẓe de müsteazünminhe de şamildir, ya'ni « رب » hem sığınan, hem de sakınılan halkın Rabbıdır, Rabbülâlemîndir. Sabah manasına tahsîs edildiği surette de onun halleri değiştiren, tavırları taklib eyliyen ve binaenaleyh gumum ve ekdarı izâle eyliyecek olan kadir olduğunu iş'ar eyler.

İbni Sîna söylediğimiz gibi felakı nuri vücud ile yarılmış olan adem zulmetine hamlederek e'am manayı aldıktan sonra demiştir ki: burada Rab ismini zikirde hakaikı ilimden bir sirri lâtif vardır. Şöyle ki: merbub

hâlâtının hiç bir şeyinde Rabdan müstağnî olamaz, netekim tıfılın merbub olduğu müddetçe halinde bu müşahede olunur. Mahiyatı mümkün dahi mebdei evvelin ifazasından gayri müstağnî olduğu için buna işâret olmak üzere Rabb ismi zikrolunmuştur. Bunda hafayai ulumdan diğer bir işâret daha vardır ki o da şudur: avz ve iyaz lûgatte gayrisına ilticadan ibarettir. Gayre mücerred iltica ile emrolunup da ondan Rabb ile tabir olununca bu delâlet eyler ki: maksad hasıl olmazsa onun ademi husulü o kendisine sığınılan müffizi hayrate râci bir emirden dolayı

Sh:»6372

değil, kabiline râci bir emirden dolayıdır, zira şu mukarrerdir ki: kemâlattan ve gayrisinden hiç bir şeyde mebdei evvel Hak sübhânehu tarafından buhul yoktur o, sameddir, ondan hepsi hasıldır, müsteiddin kabulü cihetini ona sarfetmesine mevkuftur, işte «

إِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامِ دَهْرِكُمْ نَفَحَاتٍ مِنْ رَحْمَتِهِ أَلَّا فَتَعَرَّضُوا

لَهَا = Dehrinizin günlerinde Rabbiniz rahmetinden nefhalar: esen hoş esintiler vardır, uyanın kendinizi

onlara arzedin» hadisi şerifindeki işâreti nebeviyye ile murad budur. Eltafi Rabbaniyyenin nefehatı dâim ve

halel ancak müsteiddin olduğunu beyan buyurmuştur **أهـ**.

İbni Merdöye ve Deylemî, Abdullah İbni Amr İbni Astan şöyle tahrir eylemiştir: demiştir ki: «

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ» kavli ilâhîsinden Resulullah'a sordum, o buyurdu: Cehennemde bir

sicindir onda cebbarlar, mütekebbirler habsolunur ve Cehennem ondan Allaha istiâze eyler. Yine İbni

Merdöye Amr İbni Anbeseden de şöyle tahrir eylemiştir: Resûlullah Sallâllahü Aleyhi ve Sellem bizimle

namaz kıldı « قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ » ı okudu, sonra ey İbni Anbese bilirmisin felak nedir?

Buyurdu. Allah ve Resûlü a'lem dedim, buyurduki: Cehennemde bir kuyudur. O kızıtırıldığı vakit

Cehennem kızışır, âdem oğlu Cehennemden müteezzi olduğu gibi Cehennem de o kuyudan müteezzi

olur. İbni Cerîr ve İbni Ebi Hatim, Kâ'bden de şöyle tahrir etmişlerdir: Felak, Cehennemde bir evdir, o

açıldığı vakit ehli nâr onun şiddeti hararetinden sayha ederler. Kelbîden de: felak Cehennemde bir vâdidir,

diye rivâyet edilmiş ve Cehennemin kendisidir de denilmiştir. Keşşafın beyanına göre bu mana, engin arza

felak denilmesinden me'huzdur, bunun cemi fülkan gelir: halek ve hulkan gibi. Bu suretle Rabbin buna

izafetle zikri azâbın en büyüğüne işâret ile ondan istiâze edene tahlisin vâdini tezammun eyler, sabah

manasına olduğu zaman ümide zafer va'dini ifade ettiği gibi bunda da en büyük tehlikeden tahlîs ve

vıkeyeyi va'd var demek olur. Bazı Ashabı

Sh:»6373

kiramdan mervîdir ki: Şama gelip de ehli zimmetin Dünya maîşetindeki vüs'at ve refahlarını gördüğü zaman

« لَا أَبَالِي الْيَسِّ مِنْ وَرَائِهِمُ الْفَلَقُ » = hiç ehemmiyet vermem, değilmi ki

arkalarından o felak var?» demiş ve Kâbdan rivâyet olunan manaya işaret eylemiştir. Âlûsî der ki: felakın

bu üç manasından benim nazarımda tereccuh eden evvelki e'amm manasıdır, ki iycaad nuriyle yarılmış olan

bütûn mevcudatı mümkineye ve bahusus cibâlden uyun, sehabdan emtar, arzdan nebat, erhamdan evlâd

gibi bir asıldan doğup çıkan bütûn mahlûkata şâmil olur **اه**. Bu surette felak, samedin hilâfı ve

Rabbilfelak, Rabbilhalk, yâhud Rabbilfitret demek gibi olur. Bunun da evvelki Sûreye münasebeti, ya'ni

doğmaktan doğurmaktan tegayyür ve fenâdan, şerik ve nazîrden münezzehten olan halikın karşısında onun

mücerred halk ve iycaadiyle yaradılarak doğup doğuran ve haddizatında hâlik ve fânî olan mahlûkatın

hukmünü ve ona ihtiyacını beyan olduğu da zâhir olur. Bundan dolayı mealde «sığınırım Rabbına o fitretin,

şerrinden bütün hılkatın» ilâh.. diye terceme etmek fikri âcizaneme lâfzan ve ma'nen münasib gelmişti,

fakat İbni Cerîrin dediği gibi lûgaten ve şer'an halk ıtlak olunanın hepsi «

« مَا يُطْلَقُ عَلَيْهِ الْفَلَقُ » manasiyle sarahate dahil olmak ve aynî lâfz, mahfuz tutulmakta

zikrolunan fâidelerle beraber daha ziyade ince ve daha fazla bir şümul bulunmak hasebiyle şöyle demek

daha müreccah göründü: Sığınırım Rabbına o felâkın 2. ﴿مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ﴾ şerrinden

mahalâkın -Ya'ni o Rabbin yarattığı bütün halkın: herhangi olursa olsun şer şanından olan mahlûkatın

kâffesinin şerrinden, ki maddî ve manevî, dünyevî ve uhrevî, âfâkî ve enfüsî tabîî ve ihtiyarî her türlü şerre

şâmil olur. Binaenaleyh İns-ü Cin ile bütün Şeytanların şerrine, siba'u hevam ve haşerat ve mikropların

şerrine, sümum ve nârin şerrine, zünub ve hevanın şerrine, nefsin şerrine, âmelin şerrine ilâh.. Halk ıtlak

olunabilen herhangi bir şeyin, şer ve

Sh:»6374

zarar ıtlak olunabilen herhangi bir şerrine umum ve şümulü vardır. Şu kadar ki murad umumiyyetle

yekdiğerine karşı olan şerleri değil, müsteîze karşı olan şerleri olmak zâhirdir. İbni Sîna gibi bazıları burada

istiaze eden nefsi insanînin müsteazünminh olmaması iktiza edeceğini ve binaenaleyh mahalaktan murad

onun gayri olan ecsam ve cismaniyyat olmak lâzım geleceğini söylemiş ve ruhi insanînin âlemi emirden

olmasına mebnî âlemi halk demek olan mahalak da dâhil olmayacağına zâhib olmuş ise de doğrusu ruh da

mahlûktur, müsteizin kendisi de mahalak da dâhıldır. Onun için istiaze edilen şer ona sade haricinden

cebrî olarak gelecek olan âfakî şerden ibaret olmayıp «

﴿وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ﴾ hukmünce tab'an veya kasden veya hataen

ihthiyar ve iltizamiyle kendi nefsinden gelen enfüsî şerre dahi şâmil olmak lâzım gelir. Netekim «

أَعْدَىٰ عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ = senin en yaman düşmanın iki yanın

arasındaki nefsendir» hadîsi şerîfinde de buna işaret olunmuştur. Bu vechile bu iki âyet, bu iki Sûre

mecmûunun bütün mazmununu câmi'dir. Bundan sonrası ise bunun zımında münderic olan aksam içinde

kerseti vukuundan dolayı istiâzeye en çok hacet messeden bazı kısımları tayin ederek âfaktan enfüse

doğru tavzîh ve tafsîl olup bu vechile bu Sûrede daha ziyade âfakî olanlar ihtar olunarak buyuruluyor ki 3.

﴿اِذَا وَقَبُ﴾ ve bir gâsıkın şerrinden ﴿وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ﴾ vukubu sıra -ya'ni girip

daldığı, yahud bastığı, veya battığı zaman.

Gâsık, kelimesi de bir çok mana ile tefsir edilmiş cemiyetli bir kelimedir. Bunun masdarı olan gasak,

veya gusuk veya gasekan, lûgatte: şiddetli karanlık, dolgunluk, akmak, dökülmek soğukluk ve kokarlık

manalarıyla alâkadardır, hepsinin esası da (imtilâ) dolmak, veya (seyelân) akmak, yahud (insıbab)

dökülmek manalarından

birisi olduğu beyan olunuyor. Gecenin zulmeti hücum edip dolarak pek karanlık olmasına masdar olarak

gasak ve gasakan ve gusuk denildiği gibi ilk koyu karanlığa dahi isim olarak gasak denilir, bu cihetle gasak

felaka tekabül ettirilir de « **مِنَ الْغَسَقِ إِلَى الْفَلَقِ** » gasaktan felaka kadar, denilir ki: gecenin

kararmasından sabahın aydınlığına kadar demektir. Buğday içinde bulunan Karacaya da gasak ıtlak edilir.

Gözün dumanlanıp seçimsiz olmasına, veya yaşarıp sulanmasına, ya'ni iki suretle de göz kararmasına

gusuk ve gasakan tabir olunur. Kezalik yaradan sarı su akmasına ve buluttan yağmur çisemesine ve

memeden süt dökülmesine, ve her hangi bir şeyin mutlaka insıbab suretiyle dökülmesine dahi gasakan

tabir olunur. İçilemeyecek derecede gayet «bârid ve müntin» soğuk ve fena kokulu içki veya suyu gasak ve

gassak denilir. Netekim « **الْأَحْمِيمَا وَغَسَاقًا** » bundandır. Kamus müterciminin beyanına

göre Türkçede de soğuk kokmuş suya gasak denilirmiş, bundan dolayı Cevalıkı bunun ta'rib edilmiş ya'ni

Türkçe iken Arablaştırılmış olduğunu farzeylemiş ise de aksi daha zâhir göründüğünden mütercimi

mumaileyh buna razı olmamış, garıb demiştir. Maamafih biz Türkçe soğuk kokmuş su manasına gasak da

bilmiyoruz, ancak lâfzî bir müşabehetten bahsedecek olursak Arabca gâsık lâfzının Türkçemizdeki «gasık»

lâfzını ve dolayısıyla kuvvei şehevaniyye manasını andırabileceği söylenebilir, çünkü şehvet şerrinden

sakınılması iycaab eden şeylerin başında gelir.

Şimdi bu izahattan anlaşılır ki: gâsık, asıl iştikakına nazaran gasak yapan veya gasekan eden yahud gasaklı manasına ismi fâil olmakla dolan, kararan, karanlık eden, akan, dökülen, domlu, posarık, soğuk olan manalarına vasf olarak ıtlakı lûgaten sahih olur. Burada murad ne olduğu hakkında da muhtelif tefsirler vârid olmuştur, fakat bunları söylemeden evvel «Vakab» ın manasını da

Sh:»6376

iyzah edelim: Vakab, masdarı vakb ve vukub gelir. Bunun aslı vakbe gibi çukurdur, kayalardaki hilkî çukurlara, oyuntulara, ve bazı yalçın kayalarda bir iki adam boyu derinliğindeki kuyu tarzında oyuklara ve atın gözü üstündeki çukurlara ve insanın bedeninde göz ve omuz çukurları gibi çukurlara ve çarhın ve makaranın iç çeken deliklerine ve alık, ya'ni ahmak ve denî kimseye vakb denildiği gibi masdar olarak vakb, vukub da çukura girmek demek olup sonra mutlaka girmek ve gaib olmak ve gelmek ve ıkbal edip yönelmek ve zulmet dâhil olmak ya'ni karanlık basmak ve Güneş batmak ve ay tutulmak ya'ni husufa girmek, yâhud mihaka girmek manalarına kullanılmıştır. Onun için burada da gâsıka verilen manaya göre mülâhaza edilmek lâzım gelir ki dühul manası hepsinde kâfî olabileceği cihetle ekseriya bununla tefsîr etmişlerdir. O halde gâsıka verilen manalara gelelim:

1- Gasak, imtilâ ve zulmet manasında mutearef olmak hasebiyle evvelâ bundan dolgun ve muzlim manası mütebadir, bundan da felak mukabilinde gece manası zâhir olduğundan dolayı felaka sabah manası veren ekser müfessirîn bunu gece ile, vukubu da gece karanlığının herşeye girip basmasıyla tefsir eylemişlerdir ki « وَاللَّيْلِ إِذَا غَسَقَ » gibi, «karanlığı bastığı vakıt bir gecenin şerrinden» demek olur. Bu surette şerrin geceye izafeti hudusuna zarf olması hasebiyle mülâbisine izâfet kabîlindendir ki «neharı sâim» gibi isnadi mecazî olup geceleyin vakı olan şerden demektir. Karanlığının basması vaktiyle takyidi de şerrin o zaman yayılmaya başlaması ve binaenaleyh şer istîla etmeden önce istiâze ile vikayenin te'mini elzem olması nüktesine mebnîdir. Gâsıkın böyle leyl ile ve vukubun duhuli zalâm ile tefsirini İbni Cerîr ve İbni Münzir İbni Abbas ve mücahidden ve İbni Ebî Hâtim Dahhâkden tahric eylemişler, Hasenden de rivâyet olunmuştur. Zeccac da buna zâhib olmuş, ancak gâsıkı bârid

Sh:»6377

ma'nasına olarak geceye hamleye miş, gece gündüzden soğuk olduğu için ona gâsık ıtlak edildiğini

söylemiştir. Râgıb gasakın şiddeti zulmet, gâsıkın gece manasına olduğunu söylemiş ve demiştir ki gâsıkın

şerri tarık gibi ya'ni gece ansızın gelip çatan arıza veya hayâlet gibi geceleyin olan nâibeden, ya'ni belâ ve musibetten ibarettir. Zemahşerî de gasakı leylin aslı, gözün yaşla, yaranın kanla dolması gibi imtilâ manasına gasktan, ya'ni zulmetin tekâsüfünden olduğunu söylemiştir.

2- Gâsık Kamerle, vukubu da husuf veya ay nihayetindeki mihak ile tefsir olunmuş ve buna dair bir

hadîsi şerif de rivâyet edilmiştir: İmam Ahmed, Tirmizî, hâkim ve daha başkaları Hazreti Aişeden şöyle

rivâyet etmişlerdir: demiştir ki: Bir gün Resulullah sallallahü aleyhi ve sellem Kamere baktı da ya Aişe «

إِسْتَعِيذِي بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ هَذَا فَإِنَّ هَذَا الْغَاسِقُ إِذَا وَقَبَ

şerrinden Allaha isti'aze et çünkü bu o « غَاسِقُ إِذَا وَقَبَ » dir, buyurdu. Tirmizî demiştir ki: bu

hadîs, Hasen sahihtir **اهـ**. Âlûsî bunun sıhhatını teslim eyliyenin diğer bir tefsire udul etmemesi gerekir,

demiş ise de buna kasrın lüzumunu meni' ile cevap verilebilir. Zira, Kamerin gâsık olmasının sıhhatı teslim

olunur da lâfzın zâhir olan itlakının tek bir haber ile tahsîsi tecviz edilmeyip « فَإِنَّ هَذَا الْغَاسِقُ »

», cümlesinde müsnedin tarifi kasra hamlolunmuş te'vîli de diğer delâil ile sahih olur. Kamere gâsık itlak

edilmesinin vechine gelince bunda da bir kac vecih vardır.

BİRİNCİSİ: bedir halinde nur ile dolgunluğu itibariyledir, bu surette vukubu husufa dâhil olup

kararmasıdır.

İKİNCİSİ: Seyr-ü hareketinde, bürucu kat'ında sür'atı itibariyledir ki gask seyelandan cereyana müste'ar olur.

ÜÇÜNCÜSÜ: Nuru şemsten müstefad olup cirimi haddi zatında muzlim olması itibariyledir. Bu iki vecihte vukubu şehrin âhirinde mihaka girerek gâib olmasıdır. Müneccimler

Sh:»6378

husuf ve mihak zamanını nahs sayarlar, sâhirler de marazı muris sihr ile o zaman iştigal ederler. Sebebi nüzul sihr olduğuna göre de bu münasibtir denilmiş ya'ni şerrinin manası Kamerin nefsinde bir şerri olmasından değil, o zaman sâhirlerin sihr ile uğraşmaları hasebiyle bu yüzden şerre sebep olması demek olup şerrin Kamere izafeti ednâ mülâbese demek olacağı söylenmiştir. Lâkin şerrin bu suretle tahsisan tefsiri müneccimlerin, sâhirlerin zu'umlarına göre bir nevi' mümaşatı tezammun edeceğinden dolayı münasib olmadığı gibi bundan sonraki âyetten fazla bir manayı da ifade etmiş olmaz. Şems-ü Kamer

Allahın âyâtından birer âyettirler, bunlar kimsenin ne ölümü ne de hayatı için inkisaf etmez, hadîsi şerifiyle

anlatılmış olan maksadı şâria, münafi ve onunla ıbtal edilen câhiliyye zu'umlerini bir nevi tervic olmaktan

halî kalmaz, doğrusu Kamerin husuf veya mihakı zamanında şerrinin manası da nurun gaybubetiyle

zulmetin istîlâsındaki şer demek olacağından bu da birinci manaya râcı olmuş olur. Çünkü mehtab

gecelerinde gecenin vukubu, ya'ni zulmetin istîlâsı manası tehakkuk etmez, «

وَالْقَمَرَ إِذَا تَلَيْهَا» hukmü cârî olur. Bu haysiyetle Kamerin vukubu sade husuf veya

mihakından ibaret olmayıp gurubuna da şâmil olabilirse de bedir halindeki dolgun Kamerin gurubunu

sabah takiyb edeceği için bunda gecenin vukubu zamanı tehakkuk eylemez, onun için Kamerin vukubu

daha ziyade hasûf veya mihak geceleriyle tefsir olunmuştur. Şu halde Hazreti Aişe hadîsinin manası da

mehtab gecelerinin gâsık olmadığını, gecenin gâsık olması, Kamerin vukubu zamanına maksur

bulduğunu izzah etmek itibariyle gâsıkın gece veya muzlim manasını bir tefsir demek olur, ve bu surette

kasrın manasını da te'vîle hacet olmaksızın hadîs, sahih olur.

3-İbni Ebî Hâtimin İbni Şihabdan tahricine göre « غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ » gurub ettiği vakit şemstir,

şu halde vukubu,

Sh:»6379

gurubu demek olmakla bundan akşam şefakı gâib oluncaya kadar olan tamamıyla gurubu mülâhaza edilince gece zulmetinin girdiği zaman demek olacağından dolayı bunun da yine birinci manayı bir izzah olduğu anlaşılır.

4- Gâsık Süreyya ve vukubu sukutudur, diye tefsir edilmiştir. İbni Cerîrin, İbni Vehbden tahric ettiği vechile İbni Zeyd demiştir ki: Arablar gâsık Süreyyanın sukutudur derlerdi ve onun sukutu sırasında emraz ve ta'un çok olur ve tulûu sırasında mürtefi' olurdu. İbni Cerîr der ki bu kavle kail olanlar için Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellemden merviy bir eserden bir illet de vardır. Ebu Hüreyreden Hazreti Peygambere

merfuân rivâyet olunmuştur: « وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ » Ennecmilgâsık buyurdu

demiştir, اهـ . Ve malûm ki «Ennecim» Süreyya demektir, bundan başka Vennecmi sûresinde de geçtiği

vechile « إِذَا طَلَعَ النَّجْمُ ارْتَفَعَتِ الْعَاهَةُ » = Süreyya doğunca âfât, mürtefi' olur»

diye de bir hadîsi şerif merviydir, rivâyetlerin bazısında «Ceziretülarabdan» kaydı da vardır, Âlûsî der ki:

Camiüssağırın Menâvi şerhi kebirinde diğer rivâyetler de vardır, müracaat olunsun اهـ . Maamafih bu

surette de mana, Süreyyanın dahi bulunmadığı karanlık gecelerin şerri manasına irca' olunabilir.

5- Sahib Keşşaf der ki: Gâsık ile kara yılan, ve vukubu sokması murad olunmak dahi caizdir.

6- Kamus sahibinin vakb maddesinde bir nakline göre gâsık, ihtiras ile dolub kabaran kasık, vukubu da saldırışı mealinde de bir mana söylenmiştir. Bu iki mana muavvel görülmezse de yılan sakınılması lâzım gelen en muzır düşmanlardan olmakta mesel olduğu gibi şehvet ve hırs da en büyük sürur kaynağı olduğu düşünülürse bunlardan isti'azeyi ihtar etmekteki fâidenin ehemmiyeti de inkâr olunamaz, ancak Kamus mütercimi lûgat vücuhuna hizmet etmiş olmak için bunun ifadesinde açıkca gitmiş, setri'avrete ri'ayet lüzumunu hissetmemiş

Sh:»6380

gibi serâzadlık etmiştir. Bundan dolayı Âlûsî der ki: Feyruzâbadî Kamusta vakb maddesinde bir kaviil zikretmiş, ve onu Gazalî ve daha başkasının İbni Abbastan hikâye eylediğini zu'meylemiştir, onun nisbeti sahih olduğunu zannetmem, çünkü akval arasında bir avret olduğu açıktır **اهـ** .

7- Râzînin bazı ârifinden işittim diye nakleylediği manadır, bu iki Sûrede mahlûkatın meratibi

şerhedildiğini ve şerrin ecsam ve cismaniyat âleminde vâkı olduğunu söyleyerek demiştir ki: ecsam ya

esirî cisimler veya unsurî cisimlerdir. Ecsami esîriyye « وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ »

buyurulduğu üzere ihtilâl ve futurdan beri hep hayırlıdır, ecsâmı unsuriyye ki kevn-ü fesad carî olan

cisimlerdir. Ya cemed veya nebat veya hayvandırlar. Cemâdat, kuvayı nefsanîyenin hepsinden halîdirler,

onun için bunlarda zulmet halis, envâr bilküllîyye zâlidir, «

مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى
مِنْ فُطُورٍ

artandır, onun için bir kuvvei nâmiye sanki bu üç ukdeye üfliyen neffasatdır. Hayvana gelince; kuvayı

hayvaniyye havassı zâhire ve havassı bâtine ve şehvet ve gadabdır, bunların hepsi de ruhi insânîyi âlemi

gaybe insıbabdan ve Allah Tealânın kudsi celâli ile iştigalden alıkor. «

« وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ » den murad da budur. Bu mertebeden sonra süfliyyattan ancak

nefsi insânî kalır, onun için bu Sûre kesilip nefsi insânînin terakkide derecatı için bu Sûre kesilip nefsi

insânînin terakkide derecatı meratibi de bundan sonra Sûrei nâsda zikrolunmuştur **اه**. Görülüyor ki

bunda gâsık, muzlim, karaltı manasına olarak ecsamı unsuriyyeden hiç kuvvei nâmiye ve hayvaniyyesi

ya'ni uzviyyeti bulunmayan herhangi bir cismi câmide hamlolunmuştur ki zulmeti hâlîsa dediği bizim sırf

atalet hassası ile mülâhaza ettiğimiz tabiatdır. Vukubu da hayyizdeki vaz'iyeti veya kevn-den fesada

dühulüdür. İbni Sina da bu mana üzerinde yürümüş, fakat gâsıkı sırf cismi

Sh:»6381

câmidde, madene hasretmemiş, kuvvei hayvaniyye ile tefsir eylemiştir, ve demiştir ki: kuvvei hayvaniyye bir

zulmeti gâsikai mütekeddiredir, ya'ni bulanık bir kara kuvvettir ki müsteîz olan nefsi nâtikanın hilâfıdır.

Çünkü nefsi natika cevherinde temiz, safî ve maddei küdûrat ve alâikından berî cemîlî suver ve hakayıkı

kabil bir fitrette yaradılmıştır, o ancak hayvaniyyetten televvüs eder kirlenir **اه**.

Bizim fikrimizce âyetlerin e'amdan ehassa doğru gidişine nazaran bunu ne sâde cismi câmid kısmına ne

de kuvvei hayvaniyyeye tahsîs etmeyip nebatat ve hayvanata şâmil olacak vechile mutlak cismi unsurî diye

ahzetmek, sonra kuvvei nebatıyyeyi, sonra da kuvvei hayvaniyyeyi yâhud şehvet ve gadabı tahsîs eylemek

daha muvafık olur. Bu surette gâsıkın şerri, asıl hassası âtalet iken üzerinde Rububiyyet hükmü ile kevn-ü

fesad câri olan ve felaka mukabil karaltılar teşkil eden zulmanî madde âleminin kevn-ü fesadı halindeki

bütün şerlere şâmil olacağı cihetle, insanın karşısında ahzi mevkî' ederek üzerine dalan cismanî herhangi

bir kara kuvvetin veya hayaletin âfetini iş'ar edeceği gibi, vukub çukura girmek demek olması itibariyle âkıbet kabre girmeğe mahkûm olan fânî bedeninin cismanî tabiatın inhıtat ve fenası henkâmındaki şerrinden ve sûi hâtimeden isti'azeyi dahi ifade etmiş olur.

8- Zikrolunan manalardan her biri bir misal ile izzah kabîlinden olarak gâsık, beşeriyete ârız, ve muradına hâil elem ve ıztırabına bâis olabilen herhangi bir kara musîbet demek olduğu da söylenmiştir ki insanın vicdanına herhangi bir zulmet ilka edebilen kara şey demek olur. Zira maddî veya manevî şer ve zarar, gam ve keder, karanlık ve karalık ile tavsif olunur. Bu takdirde vukubu, hücumu demektir. Yukarıda izzah ettiğimiz vechile gece ile tefsirin hasılı da Râgıbın tarık gibi her

Sh:»6382

nâ'ibe diyerek işâret ettiği üzere bu manaya irca' olunabilir. Filvakı İbni Cerîr de gece, Süreyya, Kamer rivâyetlerini kaydettikten sonra demiştir ki: bence akvalin savaba evlâ olanı şöyle demektir: Allah Tealâ Peygamberine gâsıkın şerrinden isti'aze etmesini emretmiştir, gâsık ise muzlim olandır, gece karardığı vakit

« إِذَا وَقَبَ » de zalamına girdiği vakit « غَسَقَ اللَّيْلُ يَغْسُقُ غُسُوقًا » denilir.

demektir, Katâde « وَقَبَّ » nın manasında « ذَهَبَ » der idi. Gece zalamına girdiği vakit gâsıktır.

Ennecim, üful ettiği vakit gâsıktır. Kamerde vukubunda gâsıktır, Allah Tealâ bunların hiç birini tahsis

etmemiş, ta'mim eylemiştir, o halde gâsık denilebilenin her birinin de vukubu zamanındaki şerrinden

isti'aze ile emrolunmuştur **اهـ**.

4. ﴿وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ﴾ ve o ukdelere üfleyicilerin şerrinden -ya'ni

iplere, ipliklere, düğtükleri düğümlere, yâhud gönüllerde düğümlü azimler, itikadlar, tutkunluklar içine

üfliyen, yahud öyle ukdeler içinde anlaşılmaz muğlak bir halde olarak üfürücülükle afsun yapan büyücü

nefislerin, yâhud karıların, yâhud cemaatlerin şerrinden- nefis etmek bizim nefes etmek tabir ettiğimiz

üflemektir ki, biraz tükürüklü veya tükürüksüz olarak üfürür gibi yapmaktır. Sahib Keşşaf tükürükle nefihdir

demiş, sahib levami' de nefha benzer tükürüksüz olarak rukyede yapılır. Tükürükle olursa tefl, ya'ni tüh tüh

diye tüflemek tabir olunur demiştir. İbni Kayyim de: sâhirler sihir yaptıkları zaman fillerinin te'sirine habîs

nefeslerinin bazı eczası karışan bir nefesle isti'ane ederler, diye nakleyemiş, Âlûsî bundan dolayı sahib

Keşşafın dediğine daha doğru demiştir. Filvakı Râgıb da der ki: nefis tükürük fırlatmaktır, ve bu tefilden

ekaldır. Rukyecinin ve sâhirin nefsi de ukdeler içine nefis etmesidir. «

﴿وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ﴾ buyurulmuştur. Yılan zehir nefseder denilmesi de

= لَا بُدَّ لِلْمَصْدُورِ أَنْ يَنْفُثَ « üfürüntü, « نَفَّاثَةٌ » bundandır.

Sh:»6383

« نفث » nefha şebîhtir . Lâkin Nihayede, أهـ . « نفث » nefha şebîhtir

ve « تفل » den ekaldır, çünkü tefl herhalde tükürükten bir şey karışmadan olmaz, demesinden anlaşılır

nefste tükürük şart değildir. Kamus sahibi de böyle nefis, nefh gibidir ve teflden ekaldır demiş ve mütercimi

bunu şöyle izzah eylemiştir: Tefl manasından ekall olarak üfürmektir ki buna üflemek ta'bir olunur.

Rukyehanların üflemesi gibi tükürüksüz olur, ve tefl azca tükürük ile tuf tuf diye üfürmektir ki tuflemek ta'bir

olunur. « نَفَثُ الشَّيْطَانِ » yalancılık kısmından olan şi'ir ve gazeliyyâta itlak olunur «

« النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ » sâhîrelere itlak olunur ki ipi düğümleyip ana afsunla üfledikleri içindir.

. أهـ Müellifin sevhâr ile tefsiri nüfus, yâhud nisâ itibarına mebniydir. Zira ekseri cadılık nisvan kâridir .

Demek olur ki nefsin esasında biraz tükürük fırlatmak olsa bile nefh gibi tükürüksüz sâde nefes etmekle de

olur. Netekim, lisanımızda nefes edici, okuyucu, üfürükçü tabîr olunan rukyehanlarda maruf olan

tükürüksüz üflemektir, fakat mazarrat için sihir yapan habîs sâhîrler de yılanın dışından zehir fişkırtması gibi

tükürük savurtmak da âdet olduğu anlaşılıyor. Bununla beraber hava, rüzgâr, nefes üfürmek demek olan

nefh, ruh nefheylemek ta'birinde olduğu üzere can vermek, hayat ve ilim mebde'i olan ruhu ifaza eylemek

manasına kullanıldığı gibi « **إِنَّ رُوحَ الْقُدْسِ نَفَثَ فِي رُوعِي الْخ** » =

Ruhulkuddüs kalbime « **نفث** » eyledi ilâh...» hadîsi şerifinde vârid olduğu üzere ruhun kalb ve vicdana

bir mana ve ilim veya söz, vahy-ü ilka eylemesi manasına da isti'are tarikiyle olsa bile « **نفث** » itlak

olunduğunda dahi şübhe yoktur. Demek ki « **نفث** » etmenin habîs kısmına mukabil olarak bir de kudsî

kısmı vardır. Va'z-ü nasihatte, tâ'lim ve terbiyede, ruhî tedavîlerde olduğu gibi güzel hakîmane sözler, hayırlı

niyetler, kudsî manalar ve nefesler sarfiyle yapılan telkînatı ruhiyye bu kabîldendir. Fakat burada

mevzu'ıbahs, şerrinden isti'aze

Sh:»6384

edilmesi emrolunan habîs « **نفثلر** » olduğu bunda da ma'ruf olan, sâhirlerin, sâhirelerin zehre benzeyen

habîs tükürüklü üfürükleri ile afsunları bulunduğu için « **النَّفَاطَاتِ فِي الْعُقَدِ** » onlar hakkında

şâyi' olmuştur.

Bunu izyah için « ukad » in manalarını ta tahlil etmek lâzım gelir. «

« **نَّفَاطَاتِ** » • « **فِي الْعُقَدِ** » in zarfı veya zarfı müstekar olarak onların hâlidir.

«عُقْدٌ», malûm ki «ukde» nin cem'idir. Ukde, bir şeyin uçlarını derleyip birbirine sıkı tutturmak, ya'ni

düğüm bağlamak, düğmek ve düğümlemek demek olan akd maddesinden ism olduğu için esas manası:

düğüm demektir. Fakat akd, hissî ve mânevîden e'amm olarak kullanıldığı cihetle ukde dahi akd gibi sade

hissî bir düğümden ibaret olmayarak birçok manalara gelir. Ondan dolayı düğüm denilince alelâde bir ip

düğümünden ibaret zannedilmemek için Kamustan, Nihayeden, Râgıbdan bazı mühim ma'nalarını

kaydedelim: Kamusta 1- ukde, düğüm ve düğüm yeri. 2- Beldeler üzerine velâyet; netekim Nihayede der ki:

Hazreti Ömer hadîsinde «هَلَكَ أَهْلُ الْعُقْدِ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ» emsar üzerine velâyât

ashabı helâk oldu, demektir, umera için sancak bağlanmasından me'huzdur.

3-Vülât için akdolanın bîat, ki Ubey hadîsinde «هَلَكَ أَهْلُ الْعُقْدَةِ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ»

bu manadandır, ya'ni bîati ma'kude demektir, 4- Sahibinin milk itikad ettiği akar. 5- Ağacı çok ve girift yer, 6-

Develer için otluğu kâfi otlak, 7- Bir kimsenin kifayet derecede ma'işeti kendisine bağlı bulunan şey. 8- Arzı

muhsibe, ya'nı bolluk yer. 9- Ağaç yemeğe, muztar kalmış mevaşi, 10- Herhangi bir şeyin vücubı kat'iyyeti,

lüzumu iki ukdei nikâh, beyl' vesaire bundandır. Kalbdeki itikada, şiddetli ilişige, azm-ü tasmime, re'y-ü

nazara ukde denilmesi de

Sh:»6385

bunda dahildir. Netekim Nihayede: duâ hâdisinde: «لَكَ مِنْ قُلُوبِنَا عُقْدَةٌ النَّدَمِ» = sana

kalblerimizden ukdei nedem» nedâmete akdi azim demektir ki tevbeyi tahkiktir. Yine bir hadîste «

لَأْمُرَنَّ بِرَاحِلَتِي تَرَحَّلُ ثُمَّ لَا أَحِلُّ لَهَا عُقْدَةً حَتَّى أَقْدِمَ
الْمَدِينَةَ = ve elbette râhilemi emrederim, rihlet eder, sonra Medîneye gelene kadar onun için bir ukde

çözmem» ona gelene kadar azmimi bozmam demektir, bir hadîste de «

«إِنَّ رَجُلًا كَانَ يُبَايِعُ وَفِي عُقْدَتِهِ ضَعْفٌ» = bir adam alış veriş ediyordu

ukdesinde za'f vardı» ya'ni re'yinde ve kendi mesalihine nazarında demektir. 11- Kin ve gadaba da cemi

sığısiyle ukad denir, «تَحَلَّلْتُ عُقْدَهُ» = düğümleri çözüldü» gadabı sükûn buldu demektir.

12- Ukde, kamaşa da ıtlak olunur ve bazı mevzi'lerin de alemidir, ilâh... Hepsi düğüm manasına müteferri'

nice manalar ki çoğunu da cümlesini belki bu âyette mulâhaza kabildir, Râgıb da Müfredatta akdin evvelâ

akdi habil ve akdi bina gibi ecsamı sulbede kullanıldığını sonra da "akdi beyi", ahid ve saire gibi me'anîye

istiâre edildiğini söyledikten sonra der ki: ukde: akdolunanın ismidir nikâhtan, yeminden ve saireden. «

«قَالَ ﴿وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ﴾» ve dil tutukluğuna denir, lisanında ukde var

demek tutukluk pelteklik var demektir, « النَّفَّاتِ فِي الْعَقْدِ » de ukdenin cem'idir, ve bu,

sâhirenin akdettiğidir ki aslı azîmettendir, onun için ona ukde denildiği gibi azîmet de denilir. Ve bundandır

ki: sâhire muakkid denilir ve « عَقْدَةَ مُلْكٍ » onun denilir « نَاقَةٌ عَاقِدَةٌ وَعَاقِدٌ » telkîhı

tutunca kuyruğunu kisan nâkâ, « تَيْسٌ أَعْقَدُ وَكَلْبٌ أَعْقَدُ » kuyruğu kıvrık teke veya

köpektir, köpeklerin çatışmasına da teâkud denilir اهـ .

Demek ki sâhirin, sâhirenin üflediği, akdettiği ukdeler, düğümlediği düğümler bu manalarla alâkadar bir

azm ve azîmet düğümüdür ki asıl uçları onların nefislerinde düğümlemiş olup onunla diğerleri üzerinde

irâdelerini şeytanetle yürütmek isterler, bir akiddeki el sıkma kabîlinden, zâhirdeki ip düğümü de onun bir

tezahurudur.

Sh:»6386

O azîmet denilen şeyin ne olduğuna gelince: evvelâ malûm ki azım ve azîmet bir işin icrasına akdi

kalbdır, ya'ni kat'î rabtı kalb ile kasd-ü teveccüh kılmaktır, cidd-ü sabr ile sa'y-ü ihtimam diye de ta'rif edilir.

Böyle azm ile yapılması ıycab eden büyük hayırlı işlere ve ruhsat ciheti aranmıyarak icrası matlûb olan

ehem ferâiza azîmet ve azâim ve avâzim denilir. Sâhirin ukdesinde esas olan şer ve şeytanete tealluk eden bir akdi kalb ile takıyb olunur bir azîmettir ki, Râgıb bunu şöyle ta'rif etmiştir: o azîmet bir ta'vîz, ya'ni bir sığındırma afnusudur ki sanki sen onunla Şeytanın üzerine sende iradesini infaz etmesine bir akid yapmışsın, onu bağlayıp düğümlemişsin gibi tesavvur olunur **اهـ**.

Bu izzahattan şu neticeye gelmiş oluyoruz ki: ukdelere, tükürüklü veya tükürüksüz üflemek ukdenin hissi ve mane'î tasavvur olunabilen her manasına göre onun gerek akdi, gerek halli noktai nazarından nefes sarfelemek ilkaat ve telkinat ile nefisler üzerinde tehyîcat ve tahrikâtta bulunmak gibi bir vechile mülâhaza olunabilir. Mevzuibahs ise şerr olan nefisler olduğu, bunun hâsılı ve en bariz misali de işleri güçleri küfr-ü fitne olan sâhirlerin afsun düğümleriyle şunu bunu bağlamak, teshîr etmek için püf püfliyerek veya tüh tühliyerek azm-ü azîmetle sarfettikleri şeytanetli üfürükleri veya tükürükleriyle mülâhaza olunduğu için «

النَّفَّاتَاتِ فِي الْعُقَدِ» , sâhirlerin, cadıların unvânı olmuş ve bundan dolayı ekseriyetle «
السَّوَاحِرِ النَّفَّاتَاتِ فِي الْعُقَدِ» sâhireler, cadılar diye tefsir olunmuştur. Burada calibi

dikkat noktalarından birisi de «neffasat» in cemi müennes olarak getirilmiş olmasıdır. Onun için bunun müennes olan mevsufunu takdirde üç vecih söylenmiştir.

BİRİNCİSİ, zâhiri vechiyle nisâ takdir olunarak «النِّسَاءُ النَّفَّاثَاتُ» = üfleyici karılar» demek

olmasıdır, bunda da iki vecih vardır: Birisi, balâda işâret olunduğu üzere cadılık ekseriyetle kadınların şî'arı olması ve sihr

Sh:»6387

işinde kadın rolünün galib bulunmasıdır, birisi de erkeklerin azm-ü kuvvetleri üzerinde kadın hilesinin,

kadın tuzaklarının şîretî veya kadın cazibesinin yüreklere işliyen füsunkâr tesiridir ki bunu sihrin hakikatine

inanmıyanlar dahi itiraf ederler. Maamafih iki vechin ikisi de bir manaya râci'dir denilebilir.

İKİNCİSİ: Dişîye ve erkeğe şâmil olmak üzere nüfus takdiriyle «النَّفُوسُ النَّفَّاثَاتُ» = üfleyici

nefisler» demek olmasıdır. Zira Arabcada «sin» ile nefis kelimesi müennestir. Bu mana erkeğe ve dişîye

ferdlere ve cemiyetlere sadık olmak itibariyle daha şümüllü olduğu ve sebebi nüzul sayılan rivayetlere

muafık bulunduğu için umumiyetle en tercih olunan vecih budur. Onun için mealde bu mana

gösterilmiştir.

ÜÇÜNCÜSÜ de: « الْجَمَاعَاتُ النَّفَّاثَاتُ » = üfleyici cemaatler» diye cemaatler takdir

edilmesidir. Çünkü sâhirlerin ictimaiyle yapılan sihir daha eşeddir. Bu da erkeğe ve dişiye şâmil olursa da ferdlere şümulü zâhir olmaz.

Bu vecihler de anlaşıldıktan sonra beyan olunan manaların hasılına gelelim. Tefsirlerde buna başlıca üç

mana verilmiştir: 1- Umumiyyetle şâyı' olan manadır ki, şöyle demişlerdir: İpkiklere düğümler dögüp de

onlara üfliyerek rukye ve afsun yapan sâhire karıların veya nefislerin veya cemaatlerin şerrinden. İbni Cerir

bunu: rukye ederlerken iplik ukdelerine üfliyen sâhirelerin şerrinden. Diye anlattıktan sonra: ehli te'vil de,

ya'ni müfessirler de dediğimiz gibi söylemiştir, diyerek şunları nakleyler: Muhammed İbni Sa'd tarikıyla İbni

Abbastan: « وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ » sihir karışan rukyeler. Hasenden: sevahir

ve sehare. Katâdeden: « وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ », okumuş ve şu rukyelerin sihir

karışanından sakınınız demiştir. Tavustan: «rukyei mecânîn» den daha ziyade şirke

Sh:»6388

yakın birşey yoktur, demiştir. Mücahid ve İkrime de demiştir ki: « النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ »: iplik

ukdelerinde rukyelerdir. İkrime demiştir ki iplik ukdelerinde ahzdir, (ya'ni bağlama ta'bir olunan tutukluktur

ki Arabcada ahze denilir). İbni Zeydden: « النَّفَّاثَاتِ », ukdelerde sâhirelerdir **اه**. Fakat bu

rivâyetlerde iplik ukdesi ile tahsîsi ancak Mücahid ve İkrimedenden varid olmuştur. Bu tafsiyilin fâidesi, sihir

karışmıyan, ya'ni şerr-ü şeytanet için olmayıp da ondan tehaffuz ve bir maraz veya âfete Allahdan şifa

niyazı için kendine veya diğerine hulûsi kalb ve niyyeti salâh ile bir duâ veya âyet okuyup üflemek

kabîlinden olan nefeslerin cevazına işarettir. Çünkü bunda kimseyi ızrar veya iğfal veya Allahdan

başkasına te'avvüz ve iltica ma'nası yoktur, bu Surelerde « قُلْ أَعُوذُ » emirleri de her şerden Allaha

sığınmak lüzumunu nâttır. Resulullahın kendisine ve diğerlerine bu suretle okuyup üflediği ve böyle hayır

için rukyeye müsaade eylediği sâbit ve bu sebeble gerek ruhanî ve gerek cismanî nice hastaların şifayab

olduğu da vâkı ve meşhûddur. Ancak okuyuculukla sihirbazlık edenlerin de şerrinden korunmak için bu

âyetin hükmü ile sihir karışan rukyelerden sakınılması lüzumu ihtar olunmuş, ukdeleri iplik düğümleri diye

tahsîs edenler de böyle düğümlere üflemenin sihir kabîlinden olduğunu anlatmak istemişlerdir. Maamafih

mutlaka rukye ve ta'viz ile istiane, ya'ni okumakla tedavi câiz olup olmayacağı hakkında da ihtilâf edilmiştir:

şübhe yok ki bu Sûrelerde ve diğer âyetlerde emrolunduğu üzere herkesin Allaha isti'aze ederek kendisi

ve sairleri için duâ etmesi, okuması, sade meşru değil, memurünbihtir. Lâkin bunun tedavi için kendine

okutmak, ta'bir olunan mana ile rukye denilen tarzda okutmak, ta'bir olunan mana ile rukye denilen tarzda

yapılmasında Râzînin beyan ettiği üzere ihtilâf olunmuştur. Bazıları rukyeyi, ya'ni okuma ile

tedaviyi

Sh:»6389

men'eylemişler, şu hadîs ile istidlâl etmişlerdir. «

إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا لَا يَكْتُوبُونَ وَلَا يَسْتَرْقُونَ وَ عَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

= Allahın bir takım kulları vardır ki kendilerine ne keyy, ne de rukye yaptırmazlar» ya'ni dağlanmazlar ve

başkalarının nefesiyle tedavi istemezler, ve ancak Rablarına tevekkül ederler, bir hadîste de: «

لَمْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ مِنْ اِكْتَوَى وَاسْتَرْقَى = Allaha tevekkül etmemiştir

dağlanan ve rukye istiyen» buyurulmuştur. Bunun izahı Buhârînin ve daha mufassal olarak Müslimin

Husayn İbni Abdurrahmandan senedleriyle rivayet ettikleri şu hadîstedir: demiştir ki: Sayıd İbni Cübeyrin

yanında idim. Dün gece düşen yıldızı hanginiz gördü dedi, ben, dedim, sonra da amma, ben bir namazda

değildim, böcek sokmuştu, dedim. Ne yaptın dedi. « اِسْتَرْقَيْتُ »: rukye ettirdim okuttum dedim, seni

ona ne sevketti? Dedi, Şa'bînin bize tahdis ettiği bir hadîs dedim, Şa'bî size ne tahdis etti? dedi, Büreyde

İbni Husaybi Eslemîden « لَا رُقِيَةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حَمَّةٍ = gözden veya sokmadan

başkasında rukye yoktur» dediğini bize tahdis eyledi dedim, bunun üzerine dedi ki: işittiğini tutan iyi yapmıştır ve lâkîn İbni Abbas bize Hazreti Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellemden şöyle tahdis eyledi:

Peygamber buyurdu ki: bana ümmetler arzulundu, Peygamber gördüm yanında bir cemaatlık, peygamber gördüm yanında bir iki racül, Peygamber gördüm yanında kimse yok, derken bana bir sevadi azîm kaldırdı zannettim ki benim ümmetim, derken bana denildi ki: bu Musâ ve kavmidir ve lâkîn ufuka bak, baktım ki yine bir sevadi azîm, derken bana denildi ki, diğer ufuka bak, baktım ki bir sevadi azîm, işte denildi bu senin ümmetin ve beraberlerinde bilâhisab ve lâazâb Cennete girecek yetmiş bin vardı, Peygamber bunu söyledi, sonra kalktı menziline girdi, nâs bu bilâhisab ve lâazâb Cennete girecekler kimler olduğu hakkında bahse daldı. Bazıları bunlar Resulullah'a sohbet edenler olsa gerek dediler, bazıları da bunlar islâmda doğup da Allaha

Sh:»6390

hiç şirk koşmamış olanlar olsa gerek dediler, daha bir takım şeyler söylediler. Derken Resûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem çıktı, ne bahsediyorsunuz dedi, haber verdiler, buyurdu ki: «

هُمُ الَّذِينَ لَا يَرْقُونَ وَلَا يَسْتَرْقُونَ وَلَا يَتَطَيَّرُونَ وَلَا عَلَى رَبِّهِمْ

يَتَوَكَّلُونَ = onlar o kimselerdir ki rukye yapmazlar, rukye istemezler, tetayyur, ya'ni teşe'üm de

etmezler ve ancak Rablarına tevekkül ederler اه . Fakat Buharîde, Mesabîhte ve Meşarıkte «

لَا يَرْقُونَ » yoktur ve hadîs şöyledir: «

هُمُ الَّذِينَ لَا يَتَطَيَّرُونَ وَلَا يَسْتَرْقُونَ وَلَا يَكْتُمُونَ وَعَلَى رَبِّهِمْ

يَتَوَكَّلُونَ = onlar o kimselerdir ki teşe'üm etmezler, rukye istemezler, dağlanmazlar ve ancak

Rablarına tevekkül ederler» اه . Bu da sahihtir. Bu hadîs, ihlâste Samedin manasını iyyahta geçtiği

üzere esbaba gönül vermiyen ve âlâm ve mesaib karşısında sarsılmıyarak mekamı tevekkülün en yüksek

mertebesinde bulunan nüfusi râdiye ashabı ekâbiri ehlûllah hakkında olduğu aşikârdır, onun için

bunlardan key ve istirkanın terki evlâ olacağına istidlâl olunabilirse de umum için mutlaka men-u nehyine

istidlâl muvafık olmaz. Yine Buharî, Müslim ve sair sıhahta rukyeye müsaade eden hadîsler de çoktur,

ezcümle Cabir İbni Abdillâh hadîslerinde demiştir ki: benim bir dayım vardı akrebden rukye ederdi:

Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem rukyelerden nehiy buyurdu, onun üzerine, vardı ya Resulullah sen

rukyelerden nehiy buyurdun, ben ise akrebden rukye ederim dedi. Resulullah da: sizden her kimin

kardeşine bir menfeat etmeğe gücü yeterse yapsın buyurdu. Avf İbni Mâliki Eşce'î hadîsinde de demiştir ki:

biz câhiliyyede rukye ederdik, dedik ki ya Resulallah onun hakkında ne buyurursun?. Rukyelerinizi bana

arzediniz, rukyelerde be'is yoktur, onda şirk olmadıkça buyurdu اه . Ebî Saıydi Hudrî hadîsinde: Ashabı

Resulullahdan bir takım kimseler seferde idiler, Arab ubalarından birine uğradılar, onlara musafir olmak

istediler musafir etmediler, içinizde bir rukye eden (okuyucu) var mı? Zira ubanın seyyidi

Sh:»6391

ledîğdir (ya'ni yılan veya akreb sokmuştur) dediler, ashab içinden bir racûl -ki Ebu Saiyd kendisidir- evet

dedi, vardı onu Fâtihatülkitab ile rukye etti, bunun üzerine adam iyi oldu, ona bir bölük ganem verildi, o onu

kabul etmek istemedi, Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Selleme arzetmeden almam dedi ve Peygambere

vardı anlattı, «ya Resulallah! Vallahi yalnız Fâtihatülkitab ile rukye ettim dedi, Resulullah tebessüm buyurdu

da sen onun rukye olduğunu ne bildin? Dedi, sonra da onu onlardan alın bana da sizinle beraber bir sehm

ayırın buyurdu, daha bunlar gibi hadîsler delâlet ediyor ki nehyedilmiş olan rukyeler hakikatleri mechul

olan, sihir ihtimali ve şirk manası bulunan rukyelerdir. Bazıları da üflemeyi men'etmişlerdir, Ikrima demiştir

ki: rukye eden üflememeli ve mesih etmemeli ve akid yapmamalıdır. İbrahimi Neha'iden de selef rukyelerde

üflemeyi mekruh görürlerdi, diye menkuldür. Bazısı da demiştir ki Dahhakin yanına girdim vecai vardı, sana

ta'vîz okuyayım mı ya Eba Muhammed dedim, peki ve lâkin üfleme dedi, ben de Muavvizeteyni okudum

اهـ .

Halîmi demiştir ki: rukye eden üflememek ve mesih etmemek ve akıd yapmamak gerektir, diye İkrimedden

merviy olan kavli, ke'enne bu hususta o şuna zâhib olmuştur: Allah Tealâ akıdde nefsi isti'aze

olunacaklardan kılmıştır, Binaenaleyh menhiy olması vacib olur, fakat bu istidlâl zayıftır çünkü «

نَفَثَ فِي الْعُقَدِ» ancak ervah ve ebdana muzır sihr olduğu vakit mezmum olur. Amma bu nefis,

ervah ve ebdanı ıslah için olursa haram olmamak vacib olur. **اهـ**. Maamafih neseide Ebu Hureyreden şu

hadis de merviydir: Resulullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurdu ki: «

مَنْ عَقَدَ عُقْدَةً ثُمَّ نَفَثَ فِيهَا فَقَدْ سَحَرَ وَ مَنْ سَحَرَ فَقَدْ أَشْرَكَ وَ
مَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وَكَلَّ إِلَيْهِ = herkim bir ukde akdeder de sonra ona nefsederse sihir

yapmıştır, (ya'ni sihir işlerinden bir iş yapmıştır), sihir yapan da şirk etmiştir. Herkim birşeye dakılırsa

(bir

Sh:»6392

menfeati olur veya zararı defeder diye gönül takar, itikad eylerse veya o itikad ile muska ve nazarlık gibi

birşey takınırsa) ona havale edilir **اهـ**. Ya'ni yalnız Allaha sığınmayıp ta o şeye bağlandığı, ondan

umduğu, halbuki Allahın izni olmayınca hiç bir şeyin ne menfeati ne mazarratı olamayacağı için o takıldığı şeyden hiç bir fâide görmez, Allahın avn-ü inayetinden mahrum olur. Âyetin tefsiriyle bu hadîsin münasebeti de zâhirdir. Bu da mutlaka nefsi nehyetmemiş sihirbazlık tarzında düğümler dökerek, şunu bunu bağlamak için okuyup üflemeleri nehyetmiş ve son fıkrasıyla de nefsi telkinlerin mutlaka bir hükmü olduğu ve bu suretle mevhum şeylere itikadın ve Allahdan başkasına sığınmanın mazarratını anlatmış demektir. Bunun hasılı da beyan olunduğu üzere sihir manası karışan ukdeli, ne olduğu belirsiz meçul ve muğlak, şübheli, akîde veya beden üzerinde mazarrat olması melhuz şeytanî üfürükçülükten ve mevhumatta kapılmaktan tahzirdir. Onun için müfessirînin çoğu manayı hep sihir üzerinde dolaştırmışlar ve mutlaka değil, fakat sihir karışan rukyelerden sakınmayı söylemişler, iplik düğümliyerek okumayı da sihir tarzından saymışlar, İkrime gibi bazıları da nefsetmeği ve el sürmeyi bile şübheli telakkı eylemişlerdir ki muradları tükürüklü üfürükler ve sinirler bozacak sıvamalar olmak gerektir, yoksa şeytanî habîs nefslere mukabil kudsî, rahmanî nefslere ve nefesler dahi bulunduğu ve maneviyatın maddiyata, maddiyatın maneviyata geçmesi için velev cüz'î olsun bir sebebi adîye teşebbüs dahi lâbüd bulunduğu inkâr olunmuş değildir, « لِكُلِّ شَيْءٍ دَوَاءٌ » = herşeyin bir devası vardır» hadîsi mucebince emrazı ruhiyyeye ruhanî, emrazı cismaniyyeye cismanî sebeplerle tedavî meşru olduğu gibi karışık olanlara da karışık tedavî elbette meşru olur, şu şart ile ki te'sir, esbabdan değil, Allahdan bilinmeli, ve hepsinde de entrikadan,

sihirbazlıktan, şarlatanlıktan,

Sh:»6393

iğfal ve ızrardan sakınmalıdır, bu cihetle emrazı cismaniyye tedavîsinde bile gerek tabîbin ve gerek merfîzin

ahlak ve itikad itibariyle haleti ruhiyyelerin dahi ehemmiyeti mahsusası bulunduğundan ruhanî kıymet,

hüsni niyyet ve selâmeti itikad hepsinin başında gelir. Yoksa tababet namına yapılan zararlar, afsunculuk,

üfürükçülük namıyla yapılan zararlardan az değildir. Bahusus bunları Allah için benî nev'ine hizmet ve

menfeattan ziyade sırf mal kazancı için vâsıtâ yapan ve ağır ağır ücretler almak üzere alış veriş akıdleri

yapmadan bir nefes sarfetmek bile istemiyen mütetabbiblerin, şarlatanların zararları, hiç bir zaman cinciliği,

üfürükçülüğü san'at ittihaz edenlerden aşağı kalmamıştır, böylelerin de «

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ

yalnız tababette değil, yukarıda ukdenin tafsîl olunan manalarına göre her meslek ve san'atte hak ve hayır

fikrinden ayrılarak insan aldatmak, şer saçmak için nefes sarfedenlerin hepsi de bu mazmunda dahil olan,

isti'aze edilmesi lâzım gelen nûfusi neffaseden olduğu da unutulmamak iktîza eder. Bunların böyle olması

ise mukabilinde mazha hak ve hayır için cidd-ü istîkametle Allah yolunda nefes sarfedenlerin

mevcudiyetlerini ve kıymetlerini inkâra sebep teşkil etmez. Bundan dolayı hulûsı niyyet ve temîz nefeslerle

Allaha sığınarak Allahdan şifa niyaz ederek okuyup üflemeği de mutlaka sihirbazlık gibi telakkî etmek

doğru olmaz. Onun için rukyeyi tecviz edenler Sahahta merviy olan bir haylı hadîs ile istidlâl eylemişlerdir ki

Râzî bunlardan şunları kaydeylemiştir: 1- Resulullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem bir rahatsız olmuştu.

Cibril Aleyhisselâm ona rukye etti de «

بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ وَاللَّهُ يَشْفِيكَ ya'ni:

Bismillâh okur rukye ederim sana seni inciden herşeyden, Allah da sana şifa verir» dedi, diye rivâyet

edilmiştir. 2- İbni Abbas demiştir ki: Resulullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem bize bütün evca'dan ve

hummadan

Sh:»6394

şu duâyı ta'lim ederdi: «

بِسْمِ اللَّهِ الْكَرِيمِ . أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ مِنْ شَرِّ كُلِّ عَرَقٍ نَعَّارٍ
وَمِنْ شَرِّ حَرِّ النَّارِ 3- Aleyhissalatü vesselâm buyurmuştur ki: Bir kimse eceli gelmemiş bir

hastanın yanına girer de yedi kerre «

أَسْأَلُ اللَّهَ الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَشْفِيكَ = niyaz ederim o

azîz Allaha, o Arşı azîmin Rabbına ki sana şifa versin» derse şifa bulur. 4- Resulullah Sallallahü Aleyhi ve

Sellem bir hastanın yanına girdiğinde şöyle derdi: «

أَذْهَبَ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ، اشْفِهِ أَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا
شِفَاؤُكَ شِفَاءٌ لَا يُغَادِرُ سَقَمًا = gider o be'si, nâsın Rabbi, ona şifa ver, sensin şâfi,

senin şifandan başka şifa yok, bir şifa ki derd bırakmaz».

5- Resulullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem Hazreti Hasen ile Hazreti Huseyne ta'vîz eder, «

أُعِيدُكُمْ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَلْمَةٍ وَمِنْ كُلِّ
عَيْنٍ لَآئِمَّةٍ = ikinizi de Allahın kelimatı tammesine sığındırım, her şeytan ve şom kazadan ve kötü

gözden» derdi ve buyururdu ki babam İbrahim de oğulları İsmail ve İshakı böyle ta'vîz ederdi. 6- Osman

İbni Ebil'ası Sekâfiden: demiştir ki: Resulullaha vardım ve bende bir veca' vardı, beni bitire yazmıştı.

Resulullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurduki sağ elini onun üzerine koy ve yedi kerre şöyle de: «

بِسْمِ اللَّهِ أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ

bana şifa verdi اهـ. Bunda şayanı dikkattir ki, Resulullah ona okumamış, onun kendisine okutmuştur.

7- Aleyhissalâtü vesselâm sefere çıkıp da bir menzile konduğu zaman şöyle derdi: «

يَا أَرْضُ فِ رَبِّي وَ رَبُّكَ اللَّهُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّكَ وَ شَرِّ مَا

فِيكَ وَ شَرِّ مَا يَخْرُجُ مِنْكَ وَ شَرِّ مَا يَدُبُّ عَلَيْكَ وَ أَعُوذُ بِاللَّهِ
مِنْ أَسَدٍ وَ أَسْوَدٍ وَ حَيَّةٍ وَ عَقْرَبٍ وَ مِنْ شَرِّ سَاكِنِي الْبَلَدِ وَ
وَالِدٍ وَمَا وَلَدَ = ya arz! benim Rabbim senin de Rabbın Allahdır, Allaha sığınırım senin

şerrinden, ve sendekinin şerrinden ve senden çıkanın şerrinden ve senin üzerinde debelenenin şerrinden

ve Allaha sığınırım esedden ve esvedden ve yılandan ve akrebden ve beldenin sakinlerinin ve doğuranın

ve doğurduğunun şerrinden اهـ .

Sh:»6395

Bunlarda üflemeğe dâir bir işaret yoktur. Ve bunların meşru'iyyeti için başka delile hacet olmaksızın

Kur'andaki duâ ve isti'aze emirleri ve bu Sureler kâfidir. Bununla beraber Resulullahın nefis ve meshi de

sâbittir.

8- Sûrenin ta başında geçtiği vechile Resulullah her gece muavvizâtı okur ellerine üfler yüzüne ve

cesedine mesih ederdi. Bundan başka, yine Hazreti Aişeden Sıhahta merviydir ki: Resulullah Sallallahü

Aleyhi ve Sellem ehlinden birisi hastalandığı vakit ona muavvizâtı üflerdi, vefat ettiği hastalığında da ben

okuyup üfliyor ve kendi eliyle kendisini mesh ediyordum, çünkü onun yedi saadetinin bereketi benim

elimden çok büyük idi **اهـ**. Bununla beraber Resulullahın kendisine başkasının okumasını istemediğini

anlatan şu rivayet de çok mühimdir: Yine sahihi Müslimde: Hazreti Aişe demiştir ki Resulullah Sallallahü

Aleyhi ve Sellem bizden bir insan rahatsız olduğu vakit onu sağ eliyle mesh eder, sonra şöyle derdi: «

اِذْهَبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ وَاشْفِ أَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا
« شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا »

tuttum, onun yaptığını yapmak istedim elini elimden çekti, sonra «

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَاجْعَلْنِي مَعَ الرَّفِيقِ الْأَعْلَى » dedi, ben baka gittim, ne

bakayım emir tamam olmuştu **اهـ**. Bunlardan maada Resulullahın harbde ve sairede mecruh olanlara

okuyup dokunmasıyla derhal şifa hasil olanlar da çoktur, fakat onlar onun nübüvveti havassından olan

mu'cizât kabilinden olduğu için diğerleri hakkında istidlâl olunmaz. Maamafih yine Hazreti Aişe Resulullah

Sallallahü Aleyhi ve Sellem ensardan bir ehli beyte humeden, ya'ni akreb gibi zehirli hayvan sokmasından

rukyyeye ruhsat verdi demiştir ki, bu da Câbir hadislerini müeyyiddir, bunda emmek tıbben de müfid

olduğuna göre tükürmenin de bir vechi mülâhaza edilebilir. Bundan başka bir de gözden rukyyeye

müsaade edilmiş olduğu ve bu sebeble « لَا رُقِيَّةَ فِ إِلَّا مِنَ الْعَيْنِ وَالْحُمَةِ »

denildiği de mezkûrdur, göz değmek hâdisesi bir hâleti

Sh:»6396

nefsaniyye olmak hasebiyle bunda da ruhanî bir nefes ve telkinin fâidesi zâhir demektir.

Şimdi bütün bunlardan hâsıl olan netice de şudur ki: Sihir şâibesi olmamak üzere ruhî veya bedenî salâh için me'sur duâlarla rukye caiz olmakla beraber istirka, ya'ni kendini başkasına okutmak, rukye talep etmek, Allaha sığınmak ve duâ etmek için başkasının tavassutunu dilenmek manasını tezammun etmek itibariyle şer'an memduh değildir, o balâda zikrolunan hadîsler mucebince Allahın bilâhisab ve lâazâb Cennete girecek hâs kulları ondan sakınırlar, bundan dolayı Fikhi Hanefide bu mes'ele şu vechile muharrerdir: Şâfi Ancak Allah Tealâ olduğuna ve devayı ona sebep kıldığına itikad ettiği takdirde tedavî ile iştilalde be'is yoktur. Amma şâfi devadır diye itikad ederse değil, « كذا فى السراجيه ». Şunu bilmelidir ki zararı izale eden esbab üç kısma ayrılır: Birincisi maktuunbihtir: susuzluk zararını gideren su ve acılık zararını gideren ekmek gibi. İkincisi maznundur: hacamat etmek, kan almak, müşhil içmek vesair ebvabı tıbbâ aid mualecat yapmak gibi. Üçüncüsü de mevhumdur, rukye gibi. İmdi maktuunbih olanın terki tevekkülden değildir, hatta ölüm korkusu olduğu takdirde terki haramdır. Amma mevhum olana gelince

tevekkülün şartı onun terkîdir, Zira Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem ve âlihi) mütevekkilîni onunla

vasfeylemiştir. « لَا يَسْتَرْقُونَ الْخ » İki arasında mütevassıt derecede olan maznuna

gelince ki etibba indindeki esbabı zâhire ile müdavat böyledir, bunu yapmak tevekküle münafi değildir,

mevhumun hilâfinadır, terki de haram değildir, maktuunbihin hilâfinadır, belki bazı ahvalde ve bazı eşhas

hakkındaki terki filinden efdal

Sh:»6397

olur, bu iki derece beyninde bir derecedir «

« كذا فى الفصول العمادية فى الفصل الرابع و الثلاثين

merîza ve meldağa karşı okumak yâhud bir varaka yazıp ta'lik etmek, yâhud bir tasa yazıp yıkayıp içirmek

gibi Kur'an ile istirka hakkında ihtilâf edilmiştir, Ata, Mücahid ve Ebu Kılabe mübah olduğuna, Nehaî ve

Basrî kerahetine kail olmuşlardır. Hizanetülfetavada böyledir, fakat meşahîrde inkâr edilmiyerek sâbit de

olmuştur, Hizanetülmüftîn, ta'viz, ya'ni muska takınmakta beis yoktur ve lâkin halâda ve mukarenet

zamanında çıkarır «garâib», bir kadın kocası sevmediği için sevsin diye muska yaptırmak isterse

« كذا فى الحاوى للفتاوى » Camiussağîrde der ki bu haramdır helâl olmaz

فتاوى هندیه جلد - ۰۵ کتاب الكراهیه اون سکنجى

(بَاب ٠ تداوى و معالجات). Görülüyor ki burada rukye ile tedavî terki evlâ mevhum kısmından sayılmıştır, mevhum denilmekten murad da hiç aslı yok yalan demek değil, maktuun ve zannı gâlib demek olan maznunun mukabili, ya'ni zannın mercuh, zayıf tarafı yüzde elliden aşağı düşen kısmı demektir ki tıbbî tedavîlerin de bir çoğu böyledir, isabeti yüzde yüz olan maktu, yüzde elliden yukarı olan maznun, yüzde elliden aşağı olan da mevhum kısmındandır. Zamanımızda tıbbî fenlerin terakkî etmiş olmasına rağmen hayatın, emrazın tam bir hududu çizilmiş olmadığı gibi fenni tedavî de amprik olmaktan çıkarılmış değildir, hayat yine meculât ve esrar ile doludur, onun için zikrolunan üç kısım hakkındaki hüküm artık değişmiştir veya değişir gibi zannetmemelidir, bu taksim her zaman için düstur olacak ılmî bir taksimdir. Bu gün de tıbda fenni tedâvînin yüzde yüz isabet ettiği bir deva tesbit edilmiştir denemiyor, kinin gibi en sağlam sayılan ilâçların bile yüzde seksen doksan ihtimal içinde telakkî edildiği malûmdur. Biiznillâh yüzde yüz sayılabilecek bir hayli ilâçların bulunduğu farz olunursa bile bunlar maktu kısmında dahil demek olacağından dolayı zikrolunan taksim değişecek

Sh:»6398

değildir. Bir çok masraflara fedakârlıklara katlanılarak takıb edilen tedâvîlerin bir çoğu da nice ukdelerle

dolu esrar perdeleri içinde zayıf bir ihtimalin verdiği asgarî bir ümid ile tatbık edilmek itibariyle rukyeden farklı değildir, aynî zamanda tıb tedâvîlerinin müfid olmadığı bazı emraz ve avarızın bir rukye ile zâil olabildiği de ötedenberi görülegelmiş vakı'attandır.

Mukabilinde bir şer ve zarar melhuz olmadıkça mümkün olan en zayıf bir fâide ihtimalinden dahi insanları men'etmek doğru olmaz, ve yüzde bir değil, binde bir, milyonda bir misâle müstenid bir ihtimal dahi olsa mukabilinde bir zarar ihtimali bulunmayan bir fâide mülâhazası mücerred tevehhüm değil, az çok delilden neş'et eden bir şübhe demek olduğundan ihtiyac halinde daha kuvvetlisi bulunamayınca onunla âmel tecviz edilir, ve öyle bir tesellînin alelîtlak men'i de makul olmaz, fakat insanların sihirbazlara, şeytanlara kapılması da en ziyade bu gibi şübheli ahvâl içinde vukua gelir ve onun için zarar ihtimallerinin de iyi düşünülmesi iycaz eder. İlmi usul kava'idine nazaran ise kat'î delil ile itikad ve amel vacibdir, hılâfına kavî delil bulunmayan zannî delil ile itikad vacib olmasa da indelhâce amel vacib olur, vehm ve şübheyi kesmek için müfid olduğu zaman nazarı itibara alınabilir. Bu esas üzere Fıkıhta da şifâ, Allahdan bilinmek şartıyla tedavînin kat'î olaniyle amel vacib, indelhavf terki haram, maznun olaniyle amel câiz, ahval ve eşhasa göre bazan fi'li, bazan da terki evlâ, mevhum olaniyle de amel menhî değil ise de terki evlâ denilmiş, rukye de mevhum kısmından sayılmıştır. Mevhum olmasının sebebi de duâ olması itibariyle değil,

okuyanın nefesinde sebebiyyet mülâhazası itibariyledir.

Şu halde bu izahattan anlaşılır ki rukye ile tedâvî halkın pek çoğunun zannettiği gibi dindarlığın icyabı

ve

Sh:»6399

şer'in emrettiği bir şey değil, nihayet bir müsaadedir. Asıl diyânetin muktezası onu terk ile Allaha mütevekkil

olmak ve ancak Allaha sığınıp ona kendisi doğrudan doğru duâ etmek ve duâsına başkalarının

tevassutunu istememektir. Mü'minin mü'mine gerek huzurunda ve gerek gıyabında duâsı meşru' ve

müstahsen ve hatta vazifei dîniyyesi bulunduğu ve « **الِدُعَاءُ مَخَّ الْعِبَادَةِ** » hadîsi şerifi

mucebince duâ ibadetin, dindarlığın iliği olduğunda şübhe yok ise de duâ etmek başka, okuyup üflemek,

başkasının nefesinden meded beklemek yine başkadır. Allah Tealâ duâyı emretmiş «

ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ » buyurmuş «

انِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ » buyurmuş «

قُلْ مَا يَدْعُوا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ » buyurmuş, fakat şirkten, kendinden

başkasına duâdan nehyetmiş « قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا »

buyurmuştur. Kezâlik Kur'anda ve Resulünün lisaniyle en güzel duâları ta'lim eylemiş ve nihayet bu

Surelerle de bütün şerlerden doğrudan doğru kendisine sığınılmasını emreylemiştir. Okuyup üfliyecek olan

bunları bellesin her zaman kendine hırzican edinsin, Peygamber Sallallahü aleyhi ve Sellemden merviy

olduğu üzere her gece ve her ihtiyacında temiz temiz, hulûsi kalb ve itikad ile okusun, kendine üflesin,

mü'min kardeşlerine de hem duâ hem tavsiye etsin, temiz nefesle duâ edenlerin duâlarının berekâtını da

inkâr etmesin, buna söz yok, fakat Allah Tealâ böyle duâ ve icabet kapısını herkese açtığı, ona

umumiyyetle herkesi çağırdığı, herkesin doğrudan doğru ilticasını istediği ve şirk şâ'ibesini kabul

buyurmadığı halde ona doğrudan doğru duâ ve ibadet ile dehalet ve ilticayı bırakıp da ben o kapıya

gidemem, ne isteyeceğimi de bilemem diye duâ dellâlî aramağa ve onun nefesinden meded ummağa

kalkışmak diyanetin iycaı değil, cahiliyye âdefidir. Nâs bundan gafil olup kendine okutup üflemeyi

dindarlık iktızası zanneylediği cihetle burada bu tafsilât ile sözü uzatmağa lüzum görüldü,

وَاللَّهُ الْمَوْفِقُ

2- Bir de « النَّفَّاتَاتُ فِي الْعُقَدِ » = düğümlere üfliyen kadınlar», «

النِّسَاءُ الْكَيَّادَاتُ » ya'ni hilebaz kadınlar, yâhud erkekleri fitneye düşüren, onlara mehasinini

arzederek tearruz edip meftun eyliyen fitnekâr kadınların şerrinden diye tefsir edilmiştir. Râzînin beyanına

göre Ebu Müslim bu sonuncuyu ihtiyar eylemiştir ki erkeklerin azm-ü irâdelerinde reiy ve nazarlarında

icrayı te'sir ile tesarruf eden kadınlar demek olur, bu surette ukde azîmet, ya'ni akdi kalb ve re'yi nazar

manasına, yâhud ip düğümünden müste'ar, nefis de ipin düğümünü yumuşatmak için tükürmekten müste'ar

olup mana şu olmuş olur: kadınlar erkeklerin gönüllerine üfler gibi verdikleri heyecanlar ve yumuşatıcı

te'sirlerle onları reiyden re'ye, azîmetten azîmete çevirir türlü fitneye düşürürler, onun için Allah onların

şerrinden isti'azeyi emreylemiştir. Bu ma'na «

إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ » mazmuniyle «

إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ » mazmununa muvafaktır. Râzî der ki bu kavil güzeldir, fakat ekseri

müfessirinin kavli hilâfına olmasa...

Lâkin yukarıda geçtiği vechile sihirbaz ukdesinin asli azîmette olduğu ve onun da mutlaka iplik düğümü

manasına tahsîsı vacib olmayıp maksad urfî ve lügavî e'am manasiyle mutlaka sâhirler ve sâhireler demek

olacağına göre bu kavil de ondan haric değil, onun bir vechi demek olur.

3- İbni Sînanın ve bazı ârifnin ihtiyar eylediği vecihtir ki ukdelere üfliyen nefisler, yahud kuvveler demek olarak ecsamı unsuriyye içinde uzvî veya âlî denilen gerek hayvanat ve gerek nebatat bütün ecsamı nâmiyenin nemâsı mebde'i olup nefsi nebatî ve kuvvei nâmiye ve kuvvei gaziye denilen uzvî kuvvelere işaret olmasıdır ki alel'umum uzviyyette olduğu gibi bedeni insanîde de tegaddî ve tenasül vazifelerinin meyli demek olan şehvet heyecanın ilk mebde'i ve şartı bu kuvve,

Sh:»6401

bu nefis vesair kuvâyı hayvaniyye ve hissiye bunun mütemmim ve mükemmili olduğuna göre bu mana evvelki manaların illeti mesâbesinde olan şehvet ve kuvvesine de işaret olarak hepsinden e'am demek olur. Ve hatta bu itibar ile «kuvvei şehevaniyye» demek daha zâhir olur. İbni Sîna gâsıkı kuvvei hayvaniyyeye hamlederek demiştir ki kuvvei hayvaniyye müste'iz olan nefsi nâtıkanın hilâfına olarak küdretli bir zulmeti gâsika, ya'ni bulanık bir kara kuvvettir. Çünkü nefsi nâtıka cevherinde temiz, sâfî, ve madde küdurat ve alâikından berî, cemîi suver ve hakayıkı kabil bir fitrette yaratılmıştır, o ancak

hayvaniyyetten kirlenir televvüs eder, « النَّفَّاتِ فِي الْعُقَدِ » da kuvvei hayvaniyyenin şartı

olan kuvayı nebatıyyeye işarettir, çünkü o tul arz umk, cemî cihattan hacım ve mikdarı artırması

haysiyetiyle üç ukdeye üfliyor gibidir (hatta teneffüs hayatı nebatî iktısasından olduğuna göre nefsetmek, üflemek bunda mecaz değil, hakıktır. Nebatatin boğum yerlerinde de ukde hakıktır denilebilir). Nefsi insanî ile kuvayı nebatıyye beyninde alâka hayvaniyyet vasıtasıyla olduğu için lâcerem kuvvei hayvaniyyenin zikri kuvayı nebatıyyeye takdim olunmuştur. Bu iki kuvveden cevheri nefse lâzım gelen şerr ise onda beden alâ'ikını mühkemleştirmek ve ona muvafık, cevherine lâyıık, gıda ile teğaddîsine mâni' olmaktır, ona lâyıık gıda da Semavât ve Arz Melekûtunu ihata ve nukuşi bâkiye ile intikaştır **اهـ** .

Bazılarının dediği gibi gâsık cismi câmide, madene işaret olduğuna göre de ve bizim dediğimiz gibi mevâliidi selâseye ve bedeni insanîye şâmil cismi unsurîye işaret olduğu takdirde de bu mana cereyan eder. Evvelki manalar da buna teferru eyler.

Bütün bunlardan sonra burada « **الْعُقْدُ** », balâde Nihayeden naklen zikrolunan Hazreti Ömer ve Übey hadîslerindeki « **هَلَكَ أَهْلُ الْعَقْدِ** » ve « **هَلَكَ أَهْلُ الْعُقْدَةِ** » gibi velâyet ve akdi bîat, ta'biri âharle «ukdei mülk» manasına olmak ve

hatta o hadisler bu âyetin bir mazmunu bulunmak da çok muhtemeldir. Bu ukdelere üfliyenlerin üflemeleri

ve şerleri ise bir taraftan hukukî ıbadı uhdelerine alan zimamdarının sui idareleri, cah hırsları tehakkûm ve

teaddî dâ'iyeleriyle o ukdeleri sıkıştırmak yolundaki zulüm ve teğallüb hareketleri bir taraftan da Allahdan

korkmaz ehli bağıy ve isyanın halkı iğva ve ifsad ile hak ukdeleri çözmek fitne ve ihtilâl çıkarmak için

sarfettikleri nefeslerle yaptıkları tahrikât, çevirdikleri entrikaları demek olarak iki veche şâmil olur ki bunların

ikisi de Allaha isti'aze edilmesi lâzım gelen en büyük şerlerdendir. Maamafih bunlar da sihrin «

صَرَفُ الشَّيْءِ عَنْ وَجْهِهِ

manada dâhil demektir.

Şu halde hulâsa: «ukad», hissî, manevî, hakikat mecaz birçok manalara muhtemil olmakla beraber esas

manası düğüm demek olduğu için ip düğümünde zâhirdir. Lâkin maksad alel'ade bir ip veya iplik

düğümünü bağlamak veya çözmek için üflemek veya tükürmekten ibaret olmadığı da zâhirdir, çünkü her

iplik düğümünde şer mülâhaza olunmayacağı da âşikârdır, bundan dolayı murad ta'birin hakikatı üzere

düğümüne üflemekten ibaret değil, sihirden kinâyedir, Bu surette « النَّفَّاتَاتِ فِي الْعَقَدِ » nûfusi

sâhire manasına urfolmuş bulunduğundan mana alel'umum sâhirlerin ve sâhirelerin şerrinden isti'azedir.

Sihir fi'li de iplik düğümüne münhasır değildir. Onun için bunu sihrin herhangi bir şey'i vechinden sarf ve

tahvil etmek ma'nasiyle anlamak muvafık olur ki bu da zikrolunan ma'naların hepsine şâmil olur.

5. ﴿وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ﴾ ve herhangi bir hadîsin -başkasında gördüğü bir ni'meti çekemeyip de

ona göz diken, onun mutlaka zevâlini temennî eden hasedcinin ﴿اِذَا حَسَدَ﴾

hased

Sh:»6403

ettiği vakit şerrinden- ya'ni nefsindeki hasedinin muktezasını fi'le çıkarmağa kalkıştığı, mahsuduna karşı

kavlen ve fi'len ızzar mebadîsini, şer mukaddimatını tertib ve icraya başladığı vakit şerrinden. Çünkü hased

kuvvede kaldıkça hâsîdin kendinden başkasına zararı yok demektir, diğer bir ifade ile de denilmiştir ki:

hased galeyana edip de mahsuduna karşı kîn ve gadab ve kasdî adavetle nefsi habîsini tevcih eylediği vakit

ki gözdeğme ta'bir olunan halet ve âfet ve ekseriya o lahzada olur. Onun için hased ile gözdeğmek

mütelâzım gibi mülâhâza olunur. O sırada hasîdin nefsi öyle bir keyfiyeti habîse ile tekeyyüf eder ki o hiss

ile fırlattığı bednazarların şiresi, mahsudu zayıf buluverdiği takdirde bazan onu yıldırım gibi çarpar. Ve

nice hâsidler ve kötü gözlüler vardır ki hased gözüyle baktıkları zaman bazı yılanların gözleriyle bakışlarındaki ezâ gibi ezâlandırırlar. Bu hiss ile harekete geçen habîs nefisler ise her hileye baş vurur, ellerinden gelen her fenalığı göze alırlar. Ve onlar için mahsudun helâkinden başka bir suretle tesellî kabil olmadığından dolayı o yolda içlerini yeye yeye kendilerini de yakar helâk ederler. Ancak hasedin muktezasını icraya kalkışmayıp da yalnız kendi nefsinde sakladığı ve bu yolda nefsi ile mücahede edebildiği takdirde mahsuda bir şerri dokunmaz, ve nefsiyle mücahedesinden dolayı me'cur bile olursa da gönlünde o hased hissi devam ettikçe kendi kendini yer, zararı sırf kendine olur. « إِذَا حَسَدَ » diye takyid buyurulması bu farka işaret için olduğunu söylemişlerdir. Bundan başka hâsidin şerrinden murad, onun günahı ve hasedi zamanında ve eserini izhar vaktındaki halinin kötülüğü, çirkinliği olmak da câizdir. İşte bütün bu zikrolunanların şerrinden o felakın Rabbına sığınırım di, bu vechile o « اللَّهُ الصَّمَدُ » e sığın, çünkü hepsini yaratan ve hepsinin şerrinden koruyacak olan odur, ve ona öyle ihlâs ile sığınanlara onun hıfz-u himayesi mev'uddur. « فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ » .

Hased nedir? Râgıbın beyanına göre: hased, bir ni'metin müstahikkinden zevalini temennîdir, ekseriya o ni'metin izalesine sa'y ile de müterafık olur. Ve rivâyet olunmuştur ki Mü'min gıpta eder, Munafık hased eder **اه**. Kamusun ve sairenin beyanına göre de o ni'metin kendisine tahvilini isteyip istememekten e'amdır.

Ya'ni hasedde asl olan ma'na bir ni'metin, bir fazîletin, bir kemalin sahibinden zevalini arzu etmek, kendisine geçmesini gerek istesin gerek istemesin başkasında bulunmasını mutlaka çekememektir. Öyle ki onunki onda dursun da sana da verelim deseler memnun olmaz, kaşki onunki mutlaka gitse de kendisine hiç birşey verilme bile hoşlanır. Bahusus hased olunan ni'met, hâsid tarafından gasbolunmak kabil olmıyan fezaili zatiyye ve kemalâtı nefsiyye kabîlinden olursa hâsid o zaman bütün fazîlet düşmanı kesilir ve onu kendine tahvil edemediğinden dolayı mahsudunu bigayrihakkın mutlaka imha etmekle mütesellî

olmak ister, « **الْعِيَاذُ بِاللَّهِ** ».

Hulâsa: hâsid kendinin onmasını değil, diğerrinin onmamasını ister. Eğer başkasından zevali istememekle beraber kendisine de onun gibisini veya daha iyisini isterse o hased etmek değil, gıpta etmek, imrenmektir. Bunları Âlûsî şöyle anlatmıştır: bilinmeli ki hased: gayrın ni'metinin zevâlini temenniye itlak olunur, bir de gayride bulunan fakr veya sair herhangi bir noksanın devamını, ve ademi ni'metin hali üzere istishabını temenniye itlak olunur, (ki evvelkisine lisanımızda çekememezlik, ikincisine de onduğunu

istememezlik ta'bir olunur) şâyi' olan evvelki ıtlaktır. Her iki ma'na ile de hâsîd Allah indinde ve Allahın kulları indinde mebguzdur, meşhur olduğu üzere hased, kebairden ma'duddur, lâkîn tâhkîk budur ki garîzî, cibillî olan hased, muktazası olan ezâ ile mutlaka amel edilmeyip de onunla muttasîf olan kimse nefsiyle mücahede ederek kardeşine Allahın seveceği vechile

Sh:»6405

muamele ederse onda günah olmaz, belki o cibillî hased sahibi nefsiyle mücahede edip kardeşine hüsni muamele ettiğinden dolayı büyük sevaba nâil olur. Çünkü tab'a muhalefette büyük meşakkat bulunduğu haflı değildir. Bunlardan başka gıbtaya da mecazen hased ıtlak edildiği vardır, hem urfi evvelde bu şâyi' idi. Gıbta ise kardeşinde bulunan ni'metin zevâlini temenni etmiyerek onun gibi senin de olmasını temennî eylemendir ki bunda beis yoktur. Netekim şu hadîsi Nebevî bu ma'hadandır: «

لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا وَسَلَّطَهُ عَلَى هَلَكَتِهِ فِي الْحَقِّ وَ رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْحِكْمَةَ فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا النَّاسَ

istihlâkine teslîf buyurmuştur, ve bir adam ki Allah ona hikmet vermiştir onunla amel eder ve onu nâsa

أهـ . öğretir .

Demek ki şer olan hasedin asıl ma'nası başkasında bir ni'met görmekten müte'ezzî olup onun zevâlini istemektir ki bizim çekememezlik ta'bir ettiğimizdir, bir takımlarının zannetiği ve hayli şâyî' olduğu vechile kıskançlık demek değildir. Kıskançlık bazan hased demek dahi olursa da daha ziyade Arabcada gayreti ta'bir olunandır, netekim Kamus mütercimi Asım efendi de şöyle der: gayret, gayr, gar, gıyar: nam ve namusa hâlel verecek haletten hamiyyet eylemek ma'nasınadır ki kıskanmak ta'bir olunur أهـ . Meselâ erkeğin karısını başkasından kıskanması, kezâlik kadının kocasını başkasından kıskanması hased değil, hayret ve hamiyyettir, bu memduhtur. Fakat birisi diğzerinin karısını veya kocasını veya evlâdını veya malını veya güzelliğini veya herhangi bir ni'met ve meziyyetini, şerefini çekememek, ona göz dikmek, onun ondan zevâlini ârzu etmek haseddir, mezmumdur. Buna da kıskanmak ta'bir edildiği yok değil ise de bu çekememezliği bir gayret ve hamiyyet ma'nasında mübalağa suretiyle kullanmak kabîlinden mecaz demektir. Ya'ni yerinde olmiyan bir kıskanmaktır. Her ne olursa olsun kıskanmak mutlaka

hased demek değildir, ondan e'amm olabilir. Binaenaleyh hasedi sade kıskanmak diye terceme etmek doğru değildir. Hased mezmumdur, ona bir kıskanmak denir ise ilin hakkını sahibinden kıskanmak, diye ifade edilmelidir, halbuki gayret ve hamiyet demek olan kıskanmak memduh ve makbul bir haslettir.

Tefeyyüz, terakkî, tekemmül, iffet, hakkın himayesi, ni'metin muhafazası onunla hâsıl olur, meğer ki kendi hakkının ilerisine tecavüz etmek suretiyle ifrat olsun, o vakıt gayret, hamiyeti câhiliyye ve hased ma'nasında olmuş olur. Râgıbın hasedi ta'rifinde ni'metin müstehikkindan zevâlini temennî diye müstehik kaydını koyması da mühimdir. Bundan anlaşılır ki hasedde zulüm ma'nası da vardır, ve o halde bir ni'metin gayret ve adalet demek olur. Binaenaleyh bir gâsıbın gasbettiği ni'metin zevâlini temennî etmek hased demek olmadığı gibi onun yedi mubtlesinin izâlesiyle hakkı sahibine teslim etmeğe çalışmak da şer değil, gayret edilmesi lâzım gelen bir hayır, bir vazîfei hamiyet demektir, lâkin bir müstehikkin nâil olmuş bulunduğu bir ni'metten kalben müte'ezzî olup da onu çekememek zevâlini temennî etmek hased ve zulümdür. Fakat bu fi'le çıkmayıp hadîsi nefis kabîlinden kuvvede kaldıkça hâside zararı olursa da başkasına dokunmaz, amma kuvveden fi'le çıkarılmak istenip de o ni'meti bilfi'il izâleye sa'yedildiği zaman fi'len zulüm ve bagy olan hased olmuş olur ki o vakıt onun şerrinden Allaha sığınmak lâzım gelir, o artık hiç bir hak ve insaf tanımaz, mümkün olabilen her türlü mekr-ü hiyleye baş vurur, her türlü sihirbazlığı göze alır,

fırsat bulabildiği kadar ukdelere üfürdükçe üfürür. « النَّفَّاتِ فِي الْعُقَدِ » onların hepsini de

şerrine âlet etmeğe çalışır. Bu da nûfusi habîsede kuvvei şehviyye ile gadabiyyenin ve bilhassa kuvvei

gadabiyyenin bir tuğyanı demek olduğundan dolayı İbni Sîna burada da şöyle demiştir.

Sh:»6407

« وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ », beden ve kuvveleri ile nefsi nâtika beyinde husule

gelen niza' demektir. Hâsid, kuvvei hayvaniyye ve nebatiiyesi haysiyyetinden bedendir, mahsûd da nefsi

nâtikadır, bu suretle beden, nefis üzerine bir vebaldır. O halde ondan i'raz ettiği surette o nefsin hali ne

güzelidir! Ve eğer onunla televvüs etmiş değilse ondan müfarekatıyla ne büyük lezzete ırecektir! أه . Bu

da ma'nanın bir lübbü ve isti'azenin ruhunu beyan demektir ki hasılı:

اقبل على النفس واستكمل مطالبها فانته بالروح لا
بالجسم انسان

Ruha dön ve onun metalibini olgunlaştır, çünkü sen cism ile değil, ruh ile insansın.

Mazmununa nazarı dikkati celbdir. Bunu şöyle hulâsa edebiliriz: Ey nefsi insanî! Bütûn mahlûkatın, bahusus kevn-ü fesad şânından olan maddiyyatın, cismanî kuvvelerin, bahusus aldadıcı hayvanî ve nebatî kuvvelerin o şehvet, ve gadabın şerrinden o felakın Rabbına sığın, çünkü onlar seni çekemez, bedende bırakmak, çukura gömmek, helâke götürmek isterler, onun için sen o fitret nurunun, insanlık ruhunun kadrini bil de onu yaradan Hak Rabbına sığın.

Görülüyor ki bu Sûrede nefsi insanîye zararı melhuz olan ve dîn-ü dünyaca teharrüz ve tevekkî olunması lâzım gelen şerhlerin hepsi ihşa olunarak onlardan Allaha te'avvüz emrolunmuş ve bu suretle halâs va'd buyurulmuş demektir, bundan dolayı Resulullah bunlar nâzil olduğu zaman ferahlanmış ve bunlarla te'avvüze devam buyurmuştur. Çünkü bu, ikincisiyle beraber te'avvüz için her emri câmi'dir, evvelâ «

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ», isti'aze olunacak sürr mebadîsinin hepsine icmalen şâmilidir, sonra da gâsık,

neffasât, hâsid üçü onların meratibini veya en mühimlerini

bir tafsildir. Gerçi o icmâlde ve hattâ neffâsat ve hâsidde müste'iz olan nefsin kendisi de dâhil olabilir. Fakat tekabül karînesiyle müste'iz, «müste'azünminh» de dâhil olmamak zâhir olduğuna nazaran bu Sûre daha ziyade insanı hâricinden veya bedeninden ızrar eden âfâkî şûrurda zâhirdir. Bu suretle kelâm e'amdan başlayıp bilhassa hased ile nûfusi insaniyye şûruruna müntehî olmuştur. Bunun üzerine bunlardan isti'aze eden nefsin tekemmülü meratibi ile ona bâtnından gelecek enfûsî şerrin tafsiline ve bu suretle, «

النَّفَّاتَاتِ فِي الْعُقَدِ» in de minvechin beyan ve tefsirine işaret olmak ve ondan da bilhassa

isti'aze ile va'd itmam buyurulmak üzere bervechiâti nâs Sûresi ile hitam verilmiştir. Bir de şayanı dikkattir ki

şerlerinden isti'aze olunan «مَا خَلَقَ» deki mâ mevsufe veya mevsule olabilmek ihtimaline mebniy

ma'rife veya nekire olması muhtemeldir. Gâsık, hâsid, nekire ve müfred, aradaki «

النَّفَّاتَاتِ فِي الْعُقَدِ» marife ve cemi olarak getirilmiştir. Bunun nüktesinde Zemaşerî ve

Râzî: zira her gâsık, her hâsid şirir değildir. Hatta bazan hayırda gıpta ma'nasına hased hayır bile olur,

fakat her neffase şerr olduğuna işarettir, demişlerse de bu, pek zâhir değildir. Zira ferdi münteşir halinde

istiğrak üzere her bir gâsıkın vukubu, ve her bir hâsidin hasedi zamanında şerrinden külliyyen isti'aze

matlûb olduğu daha zâhirdir. Lâkin gâsık ile hasidin şerri, ekseriya karanlıkta ve mechuliyet içinde

tanınmıyarak geriden geri cereyan eder, neffaseler, sihirbazlar ise ekseriya tanındıkları, bilindikleri halde

yüzlere güle güle, gönüllere üfliye üfliye şirretliklerini yaparlar. Gâsık bir eşkıya gibi ansızın basar, hâsid de

bir kundakçı gibi saklı yakar, sâhirler, cadılar ise dost kılığında yankesici gibi göz göre göre çarparlar. Ve

böyle olması onların hiylelerinin ince ve hafî olmasına mâni' de olmaz. İşte bunlar içinde en ziyade bile bile

şerlerine düşülenler neffaseler olduğu ve urfi âmda da en ziyade şirretle

Sh:»6409

ma'ruf olanlar bunlar bulunduğu için « النَّفَّاتَاتِ » lâmi ahd veya istiğrak ile marife ve cemi olarak

ıyrad edilmiş olmak bizce daha doğru ve daha zâhir görünmektedir. Nâs Sûresinde «

الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ » in marife olması da neffasât gibidir. Bu cihetle de o bunun tetimmesi olan

bir beyanı demektir.